

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav české literatury a komparatistiky

Bakalářská práce

Alena Jonášová

Proměny lyrického subjektu v poezii Václava Hraběte

The transformation of the lyrical subject in poetry of Václav Hrabě

Praha 2015

PhDr. Bohuslav Hoffmann, CSc.

Upřímně děkuji PhDr. Bohuslavu Hoffmannovi, CSc. za odborné vedení mé práce
a za cenné rady založené na bohatých zkušenostech s danou problematikou.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 11. 5. 2015

Alena Jonášová

Klíčová slova

Česká literatura, poezie, poezie šedesátých let, Václav Hrabě, lyrický subjekt

Key words

Czech literature, poetry, poetry of the Sixties, Václav Hrabě, lyrical subject

Abstrakt

Bakalářská práce se věnuje problematice básnického odkazu Václava Hraběte. První část práce zahrnuje obecné uvedení do dané problematiky – životopis básníka, posmrtné vydání jeho básnického díla a jeho následnou recepci. Druhá část bakalářské práce se zabývá analýzou lyrického subjektu v různých vydáních Hrabětova díla a také v jednotlivých básních. Pozornost je věnována zejména problematickému edičnímu zpracování sbírek, ve kterých bylo básníkovo dílo vydáno. Cílem této práce je nalezení základních principů poetiky Václava Hraběte a zachycení proměn lyrického subjektu, který v jeho básních vystupuje.

Abstract

This bachelor thesis is focused on the intricacies of the poetic legacy of Václav Hrabě. The first part of the thesis contains a general introduction – the poet's life, the difficulties with the posthumous publication of his work and the development of the work's reception. The second part of the thesis is dedicated to an analysis of the lyrical subject in different publications of Hrabě's poetry and in particular poems as well. Attention is given especially to the problems of different editions of his work. The conclusion of this analysis is founded upon the basic principles of Václav Hrabě's poetics and describing the transformations of the lyrical subject.

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Václav Hrabě - životopisné informace	9
3. Vydání Hrabětova díla a jeho recepce	11
4. Václav Hrabě v kontextu české poezie 60. let	20
5. Václav Hrabě v kontextu světové poezie.....	24
6. Shrnutí.....	27
7. Lyrický subjekt v Hrabětově poezii.....	29
7. 1 Lyrický subjekt a básník v jednotlivých sbírkách.....	30
7. 2 Proměny lyrického subjektu v básních Václava Hraběte.....	32
7. 2. 1 Intimní lyrika a beatnická poezie.....	32
7. 2. 2 Beatnik a kritik společnosti.....	33
7. 2. 3 Blázen, šašek a cirkusový kouzelník	35
7. 2. 4 Poutník.....	36
7. 2. 5 Útěk do exotiky.....	37
7. 2. 6 Voják.....	37
7. 2. 7 Hudebník, blues a jazz	38
7. 2. 8 Ženský lyrický subjekt.....	40
7. 3 Shrnutí.....	41
8. Hudební inspirace	42

8. 1	Zhudebněné básně	43
8. 1. 1	Vladimír Mišík a Etc	43
8. 1. 2	„Nová variace“ Vladimíra Veita	45
9.	Básnický styl Václava Hraběte	46
9.1. 1	Žánry	46
9. 1. 2	Verš	46
9. 1. 3	Rytmus, metrum	47
9. 1. 4	Lexikální prostředky	47
9. 1. 5	Grafické prostředky	47
9. 1. 6	Srovnání s básníky Hrabětovy generace	48
10.	Závěr	49
11.	Literatura	52
12.	Přílohy	56
12. 1	Přehled života a tvorby Václava Hraběte	57

1. Úvod

Předkládaná bakalářská práce se zaměřuje na problematiku básnického odkazu Václava Hraběte, básníka první poloviny šedesátých let dvacátého století. Václav Hrabě byl nejen básník, ale také novinář, příležitostný prozaik a začínající dramatik. Spolu s básnířkami Inkou Machulkovou a Vladimírou Čerepkovou bývá uváděn jako člen české beatnické generace a jeho jméno je spojeno především s pražským hudebním klubem Viola a s časopisem Tvář.

První část této práce se věnuje obecnému úvodu do dané problematiky – životopisu básníka, jeho zařazení do kontextu české a světové poezie, přehledu knižních vydání jeho díla a recepci Hrabětovy poezie od jeho smrti až do současnosti. Václav Hrabě za svého života nevydal žádnou básnickou sbírku, posmrtného vydávání jeho díla se ujali editoři Miroslav Kovářík, Jaromír Pelc a Hrabětův syn Jan Miškovský. Jeho dílo dále šířili také mnozí umělečtí interpreti, například výše zmíněný editor a recitátor M. Kovářík a hudebník Vladimír Mišík. Ohlas Hrabětovy poezie byl již od šedesátých let velmi intenzivní, ale zároveň také poněkud nejednotný. Proměna názorů na poezii Václava Hraběte a její interpretace byla značně ovlivněna politickou situací a pojetím editorů, kteří měli možnost s básnickým dílem různě manipulovat ať už pouhým řazením básní či přímo jejich výkladem. Zatím poslední a neúplnější sbírka básní Václava Hraběte vyšla roku 1990 pod názvem *Blues pro bláznivou holku* a čerpá především z básníkem připravované sbírky ze šedesátých let, která však byla v Hrabětově pozůstalosti objevena až po tzv. sametové revoluci.

Druhá část práce se pak zabývá lyrickým subjektem Hrabětovy poezie a jeho proměnami v jednotlivých básních a vydáních. Cílem je na základě vlastní analýzy a rozboru literárněvědné i literárněkritické reflexe autorova díla sestavit vývojový portrét lyrického subjektu v poezii Václava Hraběte a umístit jej do kontextu české literatury daného období a do kontextu poezie světové. Autorka přitom bude vycházet z analýzy a hodnocení různě sestavených souborů básnickovy poezie, v nichž se projevují odlišné interpretace editorů, z odborné

literatury a z kritického ohlasu poezie Václava Hraběte po jejím posmrtném vydání, v následujících letech a desetiletích.

2. Václav Hrabě - životopisné informace

Václav Hrabě se narodil 3. června 1940 v Příbrami. Dětství prožil v obci Lochovice poblíž Berouna. Svoje první, zpočátku převážně milostné verše začal psát již během studia na hořovickém gymnáziu, kde v roce 1957 maturoval. V této době se také učil hrát na housle, klarinet a saxofon (později koncertoval se studentskými hudebními soubory, a to například v hudebních sálech Reduta či Olympik). Po maturitě odešel studovat do Prahy český jazyk a dějepis na Vysoké škole pedagogické, absolvoval v roce 1963 státní závěrečnou zkoušku a ročníkovou práci zabývající se poezií Jiřího Šotoly. Absolvoval vojenskou službu, během které se v únoru 1962 oženil a jeho manželce Olze se narodil syn Jan. V tomto období Hrabětova života vzniká celá řada básní s vojenskou tematikou, které autor výměnou za osobní volno uveřejnil v časopisech *Zápisník*, *Československý voják* a *Obrana lidu*. Krátce po Hrabětově návratu z vojny se však manželé rozvedli. Kvůli obtížné bytové situaci žili i nadále ve stejném bytě, do kterého se později přistěhoval i nový Olžin partner, se kterým měla Olga druhé dítě.

Hrabě v té době vystřídal několik zaměstnání (viz Přílohy) – významná pro něj byla spolupráce s časopisem *Tvář*, pro který napsal několik reportáží (o autostopu¹, o prvním mezinárodním jazzovém festivalu a později i o kavárně Viola), a kde také působil jako lektor poezie. Dále přispíval do časopisu *Divoké víno* a od roku 1964 pracoval jako zastupující učitel na základní škole v Praze. Když byla v roce 1963 založena kavárna Viola, Hrabě zde byl nejprve krátce zaměstnán jako osvětlovač, poté jako příležitostný účinkující. Ještě v této době však ani mnozí Hrabětovi přátelé netušili, že píše poezii. O této básnickově životní etapě píše Zdeněk Žák ve své knize *12 taktů pro Václava Hraběte*² následující:

¹ HRABĚ, Václav. Cestou NE cestou. *Tvář*, 1964, roč. 1, č. 9/10, str. 75-79.

² ŽÁK, Jiří. *12 taktů pro Václava Hrabě*. Praha: Nakladatelství XYZ, 2010. 261 s.

Viola byla šálek jeho čaje. Jeho kroky sem po návratu z vojny míří čím dál častěji. Nachází zde nejen spřízněné duše, což platí především o Ince Machulkové, Vladimíře Čerepkové a Pavlu Baňkovi, ale také jeden ze svých posledních inspiračních zdrojů. Básně Lawrence Ferlinghettiho, Allena Ginsberga a Gregoryho Corsa znal už samozřejmě předtím a nezůstal lhostejný k hnutí, jež se ze sanfranciského knihkupectví City Lights Bookstore (za počátek hnutí beat generation bývá považováno veřejné čtení poezie, jež se odehrálo v San Francisku 13. října 1955 a které organizoval básník Kenneth Rexroth) rozletělo do celého světa jako protest proti konvencím a snobskému pojmání světa, což Hrabětovi muselo znít jako refrén jedné z jeho básní, ale právě ve Viole našel český ekvivalent této poezie. Díky Viole bude ostatně později označován za českého beatníka.³

K tomuto označení pravděpodobně přispěla i návštěva Allena Ginsberga v Praze v roce 1965, kdy se Hrabě s americkým představitelem beat generation několikrát setkal a udělal s ním rozhovor pro časopis *Divoké víno*⁴.

Václav Hrabě zemřel 5. března 1965 ve svém bytě, kde si přitápěl plynovým sporákem, jeden z hořáků však zhasl a básník zemřel na otravu kyslíčnickem uhelnatým. Jako příčina smrti byla do protokolu uvedena nešťastná náhoda.

³ ŽÁK, Jiří. 12 taktů pro Václava Hraběte. Praha: XYZ, 2010. 261 s.

⁴ HRABĚ, V.; HESS, L., MACHÁLEK, M. Interview s Allenem Ginsbergem. *Divoké víno*, 1965, roč. 2, č. 2, str. 16.

3. Vydání Hrabětova díla a jeho recepce

Po básníkově smrti vyšel v literárním měsíčníku *Tvář* nekrolog s názvem *Za Václavem Hrabětem*⁵ napsaný Rudolfem Matysem. Autor zmiňuje především Hrabětovu spolupráci s časopisem *Tvář* a také důležitost jeho poezie. Časopis *Divoké víno* otiskl místo nekrologu Hrabětovu báseň *Blues za Vladimira Majakovského* a v publikování dalších básní pokračoval až do roku 1972, kdy zanikl.

Václav Hrabě za svého života nevydal žádnou básnickou sbírku, otiskl pouze několik básní ve většinou literárně nesespecializovaných periodikách, jako například v *Československém vojákově*, *Obraně lidu* a *Zápisníku*, výjimkou byl časopis *Tvář*. Do poloviny osmdesátých let byla navíc k dispozici přibližně jen polovina jeho celého díla. Tato skutečnost významně ovlivnila podobu vydání Hrabětových básní a umožnila editorům zacházet s básníkovou pozůstalostí různými způsoby. Bohuslav Hoffmann ve své studii *Vývojové souřadnice poezie Václava Hraběte – problematika jejího ohlasu*⁶ zmiňuje, že Hrabětovo dílo prošlo velice proměnlivou konkretizací. Pojem konkretizace přitom chápeme tak, jak jej vymezil F. Vodička:

Termín konkretizace naznačuje, že jde o konkrétní podobu určitého díla, jež se stalo předmětem estetického vnímání. Je přirozené, že dílo může být několikerým způsobem konkretizováno. Konkretizována nejsou však jen místa schematická, ale struktura celého díla tím, že je promítnuta na pozadí struktury aktuální tradice literární, nabývá za změněných okolností časových, místních, společenských a do jisté míry i individuálních vždy nového charakteru.⁷

⁵ MATYS, Rudolf. Za Václavem Hrabětem. *Tvář*, 2, 1965, č. 4, str. 39.

⁶ HOFFMANN, Bohuslav. Vývojové souřadnice poezie Václava Hraběte. *Problematika jejího ohlasu*. Česká literatura, 42, 1994, č. 3, str. 255–275

⁷ VODIČKA, Felix. *Struktura vývoje: studie literárněhistorické* [1. vyd.]. Soubor. vyd. 1. Praha: Odeon, 1969, 360 s.

Zásadní vliv na konkretizaci Hrabětovy tvorby měla také určitá legendarizace jeho života a tragická smrt vzbuzující pocit tajemnosti. O postupné zveřejňování Hrabětova díla se nejvíce zasadil recitátor Miroslav Kovářík, který z jeho básní (tehdy bylo dostupných asi čtyřicet textů) sestavil se svým Docela malým divadlem z Litvínova pořad *Stop-time*, rekvíem za Václava Hraběte. Díky Kováříkovi se básně dostaly do širšího povědomí čtenářů, Hrabětovy texty se začaly šířit ústním podáním a opisy a otiskoval je časopis *Divoké víno*. Kovářík také editoval jejich první knižní vydání, které vyšlo v roce 1969 pod názvem *Stop-time*⁸.

Jak píše Bohuslav Hoffmann ve své studii, „Kovářikova konkretizace Hrabětova díla vychází z úzkého propojení tvorby a autorova života, z představy, že život a dílo vlastně jedno jsou“.⁹ Miroslav Kovářík dokonce v ediční poznámce ke sbírce *Stop-time* píše, že životopis Václava Hraběte lze na základě autorových textů dost dobře rekonstruovat. A Kovářikova edice takto s básnickovou pozůstalostí opravdu zachází – editor manipuluje s texty tak, aby vznikl obraz básníka podle jeho vlastních představ o mladé poezii šedesátých let. Neřadí básně podle jejich pravděpodobného vzniku ani podle básnického vývoje. Místo toho je sbírka komponována tak, „aby vznikla rozhněvaná, nonkonformní a beatnická podoba básníka“ (Hoffmann, 1994). Celý textový soubor třiceti sedmi básní je navíc uzavřen čtrnáctiveršovou básní, kterou Hrabě publikoval v reportáži *Třicet a jedna noc aneb Zápisky z živého domu* a která tedy nebyla zamýšlena jako samostatné dílo. Kovářík se zařazením této básně obsahující zmínku o Ginsbergovi pravděpodobně pokusil dovést svůj záměr prezentovat Hraběte jako beatníka, který zemřel právě v době pražské ginsbergiády.

V komentáři v závěru sbírky pak Kovářík zařazuje Václava Hraběte mezi „tragicky zemřelé, mladé české básníky“ a dává mu přízvisko, které se pro Hraběte stane na dlouhou dobu typickým: „Celistvé torzo Hrabětova díla svědčí

⁸ HRABĚ, Václav. *Stop-time*. Ed. Miroslav Kovářík. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1969

⁹ HOFFMANN, Bohuslav. Vývojové souřadnice poezie Václava Hraběte. *Problematika jejího ohlasu*. Česká literatura, 42, 1994, č. 3, str. 255–275

výmluvně o dalším tragicky nenaplněném osudu, české poezii od dob Máchových tak blízkému. Kdoví, nebudeme-li jednou uvádět ve výčtu té jedinečné řady i jméno lochovického rodáka Václava Hraběte, Máchy v texaskách.“¹⁰

Jedním z prvních ohlasů Hrabětovy poezie a zároveň pokusem o zařazení jeho díla do historického kontextu české poezie byla stať Ireny Zítkové *Jam-session s Františkem Gellnerem*¹¹. Impulsem k sepsání této stati byla pro Zítkovou jedna z Hrabětových básní, podle níž i stať pojmenovala.

V základu její konkretizace byla snaha konfrontovat oba básníky v celistvosti jejich básnického díla (ve skutečnosti však měla k dispozici jen účelově komponované torzo) [...] Niternou spřízněnost obou básníků viděla ve „shodném životním pocitu“, v „procesu citového strádání, utápěného v alkoholu, v manifestačním odporu k světu, s kterým se nejen neztotožňují, nýbrž který se jim přímo hnusí, v nenaplněném hledání lásky“ atd. (Hoffmann, 1994)

Dále Zítková zdůrazňuje vztah těchto básníků k dobové hudební tvorbě a shody ve výrazové rovině – například ve vzpurných a provokativních gestech, v předstíraném siláctví a myšlence duchovního úniku či útěku do exotiky. Představuje Hraběte (ve shodě s Gellnerem) jako básníka, který prodělává „duševní krizi“, básníka, který nenalézá žádnou oporu, ať už v sobě nebo vně sebe. Václav Hrabě trpí podle Zítkové bezradností se sebou samým i se světem, což se přenáší do jeho veršů a básník tak vzbuzuje v čtenáři dramatické napětí. Zároveň však autorka také zmiňuje typické svébytné rysy Hrabětovy poezie – především subjektivní tón jeho veršů.

Podle Bohuslava Hoffmanna „Zítkové pokus o celistvé uchopení Hrabětovy básnické osobnosti vypovídá velice málo o objektivní hodnotě celého jeho díla“ (Hoffmann, 1994). Problémem je zde především to, že na dílo je

¹⁰ HRABĚ, Václav. Stop-time. Ed. Miroslav Kovářík. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1969

¹¹ ZÍTKOVÁ, Irena. Jam-session s Františkem Gellnerem. Orientace, 5, 1970, č. 2, s. 78–83.

nahlíženo optikou přelomu šedesátých a sedmdesátých let, nikoli přelomu padesátých a šedesátých let, kdy vznikalo. Zítková tedy svojí statí přispěla k rozšíření mýtu, jehož základy položil už M. Kovářík, který nedostatečně diferencoval mezi básnickým skutečným životem a lyrickým subjektem jeho veršů. Jak píše B. Hoffmann, „v životě autorově byl viděn předobraz ‚osudů‘ lyrického hrdiny jeho básní [...] život byl prius, dílo pak jeho obrazem a ilustrací“ (Hoffmann, 1994). Žádnému z editorů ani recenzentů Hrabětova díla v této době nešlo ani tak o poznání jeho básnické tvorby, jako o vytvoření a uchování image básníka, vnitřně rozervaného a společensky nonkonformního.

Obrat v recepci Hrabětovy poezie nastal v sedmdesátých letech, kdy už nebyl Kováříkem vytvořený mýtus o beatnickém básníkovi přijatelný pro tehdejší politický režim. V roce 1975, na který připadlo desáté výročí Hrabětovy smrti, nebylo možno prosadit do žádného časopisu článek o něm. Ani do Mladého světa, kde M. Kovářík uveřejnil v šedesátých letech svůj článek Mácha v texaskách, ani do Tvorby, kde působil v té době jako redaktor Hrabětův interpret a druhý editor Jaroslav Pelc.

J. Pelc se však záhy pokusil tuto situaci změnit a zachránit Hrabětovo dílo pro socialistickou literaturu. Učinil tak sestavením nového, doplněného vydání, novým uspořádáním a reinterpretací poezie Václava Hraběte. Sbírkou *Blues v modré a bílé*¹² vyšla v nakladatelství Melantrich v roce 1977 zároveň s Pelcovou statí *Nový obsah*¹³.

Bohuslav Hoffmann o Pelcově editorské činnosti píše:

Pojal Hraběte jako aktuálního básníka činu a nového kolektivismu, čímž se snažil eliminovat jednostranně vyzdvížený image beatnického outsidera a naopak upozornit na pozitivní a konstruktivní východiska v jeho díle trvale přítomná. [...] Tak došlo k dalšímu přivlastnění si či vyvlastnění odkazu V. Hraběte v průběhu deseti let od jeho smrti, tentokrát ve prospěch části generace, která úspěšně vplynula do vod tzv. normalizace. (Hoffmann, 1994)

¹² HRABĚ, Václav. *Blues v modré a bílé*. Ed. Jaromír Pelc. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1977.

¹³ PELC, Jaromír. *Nový obsah*. Praha: Mladá fronta, 1977.

Na obě konkretizace Hrabětova díla negativně reagoval J. Peterka ve svém článku *Úplně zbytečná legenda*¹⁴, který vyšel v roce 1978 v Literárním měsíčníku. Jeho recenze odhalila, že Hrabětovo dílo se stalo politikem, jak také Peterka explicitně označil interpretaci J. Pelce. Peterka říká, že „Hrabětovy básně za života jím samým nebyly uspořádány, nejsou datovány a je tedy možné ovlivnit představu o podstatě básnickovy skutečné vývojové logiky už pouhým řazením básní“.¹⁵ Dále autor odmítá legendarizaci básnickovy osoby a jeho zařazení k českým předčasně zemřelým básníkům: „Zároveň s tím je Hrabě prohlášen za článek impozantní řady předčasně zemřelých velikánů české poezie – Máchy, Hlaváčka, Wolkera, Ortena, podobně jako Mácha stížený kletbou nepochopení oficiálních soudců české literatury.“¹⁶

Recenze sice naznačuje, že Peterka neměl k Hrabětově poezii pozitivní vztah a je tudíž vnímána jako krajně negativní (Kovářík a Miškovský, 1990), ale její nepopiratelný přínos je v tom, že Peterka odhalil manipulaci s básnickovou tvorbou a odmítl „mystifikaci, jíž je mrtvý V. Hrabě vystaven“¹⁷.

Legendarizaci básnickova života svým způsobem ustálil P. Skarlant svojí prózou *Věk slasti*¹⁸. Ten ve svém „milostném deníku čtyřicetiletého“ vytvořil Hraběti image básníka, který žije v „klukovsky bezstarostném životě“ a který se stal obětí americké beatnické poezie.

O novou konkretizaci tvorby Václava Hraběte se pokusil na počátku osmdesátých let J. Lukeš v knize *Prozaická skutečnost*¹⁹. Lukeš v ní odmítá jak Pelcovu, tak Peterkovu interpretaci a zařazuje Hrabětovo dílo na pomezí básnické, písničkářské a prozaické tvorby generace sedmdesátých let. Oceňuje však Pelcovu snahu představit v knize *Nový obsah* mladou básnickou generaci a inklinuje k jeho pojetí Hraběte jako předchůdce nových básnických tendencí a zdůrazňuje

¹⁴ PETERKA, Josef. Úplně zbytečná legenda. Literární měsíčník, 7, 1978, č. 3, s. 112–114.

¹⁵ PETERKA, Josef. Úplně zbytečná legenda. Literární měsíčník, 7, 1978, č. 3, str. 112–114.

¹⁶ tamtéž

¹⁷ tamtéž

¹⁸ SKARLANT, Petr. Věk slasti. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1977.

¹⁹ LUKEŠ, Jan. Prozaická skutečnost. Praha: Mladá fronta, 1982

„schopnost Hrabětovy poezie být ozvučnou deskou životního pocitu generace sedmdesátých let“²⁰.

Hrabětovo dílo vyšlo i v zahraničí, a to v edici Poezie mimo domov. Sbíрка s názvem *Černé nebe nad městem*²¹ vyšla v mnichovském nakladatelství v roce 1985.

Zatím nejúplnější (nikoli však zcela úplný) soubor Hrabětových textů vyšel v roce 1990 pod názvem *Blues pro bláznivou holku*²² a vyniká zvláštním uspořádáním. Základem je 12 básní autorem připravované sbírky. Ostatní texty jsou řazeny podle abecedy titulů či incipitů prvních veršů. Publikaci sestavili M. Kovářik a J. Pelc a toto uspořádání zvolili proto, „aby čtenář [...] nebyl [...] ovlivněn subjektivním vztahem editorů k dílu“²³. Velkým problémem i pro tuto sbírku zůstává to, že řada textů existuje ve více variantách rukopisných či strojopisných a je u nich obtížné určit dataci. J. Pelc tuto situaci okomentoval poněkud nešťastně: „Přímo se proto nabízí eventualita kontaminování, sloučení těch nejlepších prvků ze všech známých variant básní a rukopisů. Nevyklučuji tuto možnost pro příští vydání básníkovy díla.“²⁴ Realizace tohoto záměru by ovšem znamenala pokračující manipulování s Hrabětovým dílem, vzdalování se od jeho skutečné autentické podoby. Přesto je však možné říci, že první kroky k objevení básníkovy autenticity učiněny byly a to už jen proto, že poslední vydání otiskuje základ Hrabětem komponované sbírky a editoři se i přes značné potíže pokouší o jakési komentované vydání jednotlivých textů.

²⁰ tamtéž

²¹ HRABĚ, Václav. *Černé nebe nad městem*. Ed. Daniel Stroj. 1. vyd. Mnichov: Poezie mimo domov, 1985

²² HRABĚ, Václav. *Blues pro bláznivou holku a jiné básně*. Praha: Československý spisovatel, 1990

²³ tamtéž

²⁴ tamtéž

Na začátku devadesátých let se v recepci Hrabětovy poezie rozvinuly dva nové proudy – začaly se objevovat publikace určené pro širokou veřejnost, jako například kniha Jiřího Žáka *12 taktů pro Václava Hraběte*²⁵ a vycházejí také mnohé přelomové práce odborného charakteru, nabízející nový pohled na Hrabětovu tvorbu.

Nejvýznamnějším literárním teoretikem zabývajícím se poezií tohoto básníka po roce 1989 je Bohuslav Hoffmann, který o básnickově tvorbě publikoval celou řadu článků, v nichž reinterpretoval a analyzoval jednotlivé básně, zachytil básníkův vývoj a jeho poetiku a zhodnotil dosavadní knižní vydání Hrabětova díla. Hoffmann poukazuje zejména na chybné řazení básní, jejich špatnou interpretaci a na mytizování a legendarizaci básníkovy života. Velký posun v chápání Hrabětovy poezie učinil Bohuslav Hoffmann zejména v člancích *Bluesový hrabě své generace* (Iniciály, 1991) a *Vývojové souřadnice poezie Václava Hraběte – Problematika jejího ohlasu* (vydáno v roce 1994 v časopisu Česká literatura). V první ze zmiňovaných studií se B. Hoffmann zaměřil na básníkův vztah k hudbě a objasnil také několik mylných faktů, které zapříčinily hrabětovskou legendu. Vyvrátil obecně přijímaný obraz českého beatníka z Violy zdůrazněním faktu, že Hrabě byl bluesovým básníkem už na přelomu padesátých a šedesátých let, tedy dlouho před založením slavné poetické kavárny. Období, kdy mladý autor působil v časopise *Tvář* a ve *Viole* jsou podle něho jen pokračováním, prohloubením a vyvrcholením předcházejícího vývoje. Bluesové a cynické texty Hrabě psal už na vojně, některé posílal do Československého rozhlasu, kde nemohly být v plné autenticitě vysílány, a proto byly texty pozměňovány nebo některé pasáže vynechávány.

Přínosem Bohuslava Hoffmanna je pevné vřazení autora do literárního kontextu konce padesátých a první poloviny šedesátých let a vymezení jeho literárněhistorického významu. B. Hoffmann dal podnět k novému, autentičtějšímu vnímání Hrabětova díla a k jeho reinterpetaci. Zároveň také

²⁵ ŽÁK, Jiří. 12 taktů pro Václava Hraběte. 1. vyd. Praha: Nakladatelství XYZ, 2010.

poukázal na problematiku řazení básní v jednotlivých sbírkách, zejména v souboru *Blues pro bláznivou holku*. I přes snahu editorů M. Kovářika a J. Pelce podle něj zůstává odkaz Václava Hraběte stále pouze částečným torzem, dokud nebude dílo vydáno tak, aby reflektovalo alespoň přibližnou dobu vzniku jednotlivých básní a tím i vývoj básnickovy poetiky.

Druhým literárním kritikem, který se po listopadové revoluci zabýval Hrabětovou poezií, je Vladimír Křivánek. Mezi jeho práce věnované Hraběti patří například stať *Václav Hrabě / Stop-time* v publikaci *Český dekameron*²⁶, část kapitoly *Písňová inspirace v poezii šedesátých let* ve sborníku *Kolik příležitostí má báseň*²⁷ a oddíl *Hudební inspirace v poezii* ve třetím svazku *Dějiny české literatury 1945 – 1989*.

Vladimír Křivánek se soustředil zejména na hudebnost a hudební inspiraci Hrabětových veršů, jeho výklad básnickovy poezie se příliš neliší od výkladu B. Hoffmanna. Upozorňuje na některé nápadné tendence spojené s hudbou, jako například na postupné rozvíjení výchozího tématu Hrabětových básní technikou variací, na odkazy k bluesovému žánru v druhovém určení jednotlivých básní či v jejich názvech, na užití motivu hudebních nástrojů a termínů z oblasti (především jazzové) hudby, odkazy na slavné hudebníky a zpěváky. S hudebním zaměřením veršů podle něj souvisí i stylizace lyrického mluvčího.

Václavu Hraběti a tragickým okolnostem jeho smrti je věnována také jedna z kapitol publikace Jiřího Hlinky z cyklu *Nevyjasněná úmrtí*²⁸. Jsou zde zmíněny důležité biografické informace, kterými se autor snaží potlačit tendenci spojovat básníka s lyrickým hrdinou jeho básní, informační hodnotu publikace však snižuje uvedení poznatků astrologů a grafoložek, kteří byli osloveni, aby se k Hrabětovu životu a úmrtí vyjádřili. Jedna z grafoložek pro tuto publikaci

²⁶ KŘIVÁNEK, Vladimír. *Český dekameron: sto knih 1969 – 1992*. 1. vyd. Praha: Scientia, 1994

²⁷ KŘIVÁNEK, Vladimír. *Písňová inspirace v poezii šedesátých let*. In: Křivánek, Vladimír: *Kolik příležitostí má báseň*. Kapitoly z české poválečné poezie 1945/2000. 1. vyd. Brno: Host, 2007, str. 164 –183.

²⁸ HLINKA, Jiří. *Nevyjasněná úmrtí II., Václav Hrabě, Bohumil Hrabal, Vladimír Boudník*. 1. vyd. Praha: World Circle Foundation, 1999

dokonce s jistotou určila časový horizont, ve kterém jednotlivé básně vznikly. Určité přizpůsobování básníkovu díla jeho životu je patrné i z toho, že každá kapitola zabývající se určitou básníkovou životní etapou je uvozena jeho básní odpovídající obsahu kapitoly.

V roce 2010 vyšla životopisná a vzpomínková publikace Jiřího Žáka s názvem *12 taktů pro Václava Hraběte*²⁹. Kniha vznikla na základě výpovědi Hrabětových přátel, členů rodiny a profesorů a je členěna do dvanácti „taktů“, přičemž každý z nich popisuje určité období života Václava Hraběte. Ačkoliv se nejedná o odborný text, nýbrž o knihu sestavenou ze vzpomínek a rozhovorů, byla tato publikace pro pochopení básníkovu života i díla velmi přínosná. Autor se velmi důkladně zabývá obdobími, ve kterých se utvářela básníková poetika, zaměřuje se na klíčové situace v jeho životě a důležité inspirační zdroje, a zároveň zmiňuje texty literárních historiků Vladimíra Křivánka a Bohuslava Hoffmanna. Jedná se o první knihu na toto téma určenou široké veřejnosti – čtenář je zde poprvé seznámen s životem Václava Hraběte před příchodem do Prahy a před založením Violy.

Václavu Hraběti a jeho tvorbě bylo věnováno mnoho statí, článků i publikací. Nicméně vlivem editorských počinů je Hrabě stále silně mytizován a lyrický subjekt jeho básní je spojován s jeho vlastním životem. Manipulace s básníkovým dílem a přejímání jeho obrazu jakožto beatníka způsobilo zkreslené vnímání jeho poezie, nemožnost přijmout básníkovu autentickou podobu a sledovat jeho básnický vývoj. Problematickým se navíc ukázalo i zařazení jeho tvorby do kontextu české poezie, čemuž se bude věnovat následující kapitola.

²⁹ ŽÁK, Jiří. *12 taktů pro Václava Hraběte*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství XYZ, 2010.

4. Václav Hrabě v kontextu české poezie 60. let

O zařazení Hrabětovy poezie do kontextu české poezie byly vedeny značné spory, a to především kvůli matoucím a básníkovu poetiku zkreslujícím vydáním jeho díla. Zatímco někteří řadí Václava Hraběte mezi básníky šedesátých let, jiní, jako například Jaromír Pelc, zasazují jeho tvorbu do poezie let sedmdesátých. (Pelc dokonce ve své stati *Nový obsah* uvádí Hraběte jako „aktuálního básníka činu a nového kolektivismu“ a „předchůdce mladé společensky angažované literatury sedmdesátých let“³⁰.) Podle Bohuslava Hoffmanna jsou však pro zrod básníka Hraběte klíčová už léta padesátá, konkrétně období let 1957-1961, kdy Hrabě studoval na vysoké škole.

Z hlediska zařazení básníka je důležitá studie Jiřího Rambouska publikovaná v souboru *Nesoustavná rukověť české literatury* (Torst, 2003). Rambousek Hraběte logicky vřazuje do poezie 60. let a nesouhlasí s J. Pelcem, který Hrabětovy verše považuje za „dialektickou negaci“ mladé poezie šedesátých let. Podle Rambouska se Hrabě se svými vrstevníky shoduje v mnohém – v protiměšťáckém názorovém postoji, v potřebě něhy, emocionalitě, zdůrazňování role lásky v lidském životě, v úsilí o autenticitu a přání, aby jejich verše nebyly vnímány jen jako póza, lež či obyčejná přetvářka.

Hrabě studoval český jazyk na vysoké škole a o českou poezii se zajímal (v roce 1960 napsal ročníkovou práci na téma *Kompoziční rozvedení ideje a tématu v Lyrice lásky a života Antoníny Sovy*). V Hrabětových verších je patrný vliv několika českých básníků a poetických směrů, které, jak Hrabětovo okolí dokládá, měl básník v oblibě a jimž se věnoval i v průběhu svých studií.

Nejvýznamnější vliv měla na ranou Hrabětovu poetiku pravděpodobně takzvaná poezie všedního dne, která do české poezie vstoupila v druhé polovině padesátých let a jejíž autoři se seskupovali kolem časopisu *Květen*. Tato poezie se vymezovala proti prázdnému patosu ideologických tezí a zaměřovala se na všednost a každodennost přítomného života.

³⁰ PELC, Jaromír. *Nový obsah: vývojové portréty ze současné české literatury*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1977, 122 s.

„Charakteristickým rysem české poezie druhé poloviny padesátých let tak bylo odmítnutí schematické povšečnosti, pro něž se výrazným inspiračním zdrojem – byť oficiálně stěží přiznávaným – stala Skupina 42 a její akcentování důvěrných zkušeností, zpozorovaného a zaslechnutého.“³¹

Obzvlášť inspirující pro Hraběte byla tvorba Jiřího Šotoly³², o kterém také napsal svoji ročníkovou práci na Vysoké škole pedagogické. Nesla název *Lyrický hrdina v poezii Jiřího Šotoly* a Hrabě touto prací a státní závěrečnou zkouškou v roce 1963 uzavřel vysokoškolské studium.

Šotola měl na Hrabětovu poetiku významný vliv především právě v době vysokoškolských studií, rysy jeho poezie jsou zaznamenatelné i v připravované sbírce Blues pro bláznivou holku, především v básních Prolog, Blues na památku Vladimíra Majakovského, Romance, Ukolébavka a Báseň skoro na rozloučenou.

Které rysy Šotolovy poetiky to byly především? Jisté pozérství, sklon k teatralitě, k nápadnému, ba křiklavému a velikášskému gestu, k sentimentalitě a prognostickému kazatelství, k vyslovování všeobecných pravd, bilančních soudů, až kýčovitému prohlášení sentencí, výzev, vyznání apod. (Hoffmann, 1994)

Hrabě se ve svém básnickém stylu naštěstí dále vyvíjel a stačil se ještě oprostít od šotolovských vlivů. Zasáhla jej americká jazzová a beatnická poezie, díky níž dokázal vyjádřit sám sebe a svoje vlastní, existenciální problémy.

³¹ JANOUŠEK, Pavel a Petr ČORNEJ. Dějiny české literatury 1945-1989. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007-2008, 3. sv.

³² Hrabě byl Šotolou natolik inspirován, že když jeho syn Jan Miškovský pročetl otcovy básně, domníval se, že báseň Půlnoční mše v dešti patří J. Šotolovi a Hrabě si ji pouze přivlastnil (měl totiž u sebe několik opisů Šotolových básní). Miškovský se vydal s touto domněnkou za Šotolou, ale ten vyvrátil, že by takovou báseň někdy napsal a verše tudíž opravdu patřily V. Hraběti.

Bohužel však brzy zemřel a tudíž nelze odhadnout, jakým směrem by se jeho verše ubíraly dále.

Mezi další české básníky Hrabětovy generace lze zařadit například J. Hanzlíka, V. Honse, ze starších pak I. Machulkovou, I. Diviše, J. Hořce. Některé podobné motivy jako u Hraběte se pak objevují i u Wernische. Hrabě s těmito svými vrstevníky sice sdílí určité poetické rysy, nicméně v mnoha aspektech je jeho poezie osobitá a svébytná. Chybí u něj adorace dětství, vytváření krajin, obrazů přírody. Naopak jsou rozpracovány motivy exotiky, města, častěji se objevují kritiky společnosti, verše jsou více hudebně založeny.

Mnohé rysy Hrabětova poezie sdílí s Hanzlíkovou – B. Hoffmann zdůrazňuje například podobné secesní motivy objevující se u obou básníků:

[...] časté jsou motivy labutí, vlasů, krásných vybarvených holek s hnědejma očima, s očima jako tabák, holek namalovaných a rusovlasých, zástupy andělů s myrtou, motivy napudrovaných růží, Vltavy, na níž zamrzly lodě a svatební kytice, hřbitovů, na nichž rostou cypřiše a stříbrné štiky, nocí modrých a bílých, šedých rán, hořících svěc, černého nebe nad městem s plující večernicí, motivy neonů zvonících klekání, zelených zářivek proti vybledlé noční obloze atd.

(Hoffmann, 1994)

Téměř paradoxní je fakt, že ve spojitosti s Hanzlíkem a dalšími autory této generace Hrabě moc často vykládán není. B. Hoffmann ve Vývojových souřadnicích poezie Václava Hraběte zmiňuje následující: „Hrabě patří ke generaci Hanzlíkově (byli na počátku šedesátých let i osobními přáteli), ale do kulturního povědomí ho prosadila až generace následující, generace Divokého vína (P. Cincibuch, J. Žáček, K. Sýs ad.), básníci sedmdesátých let (někdy se mluví o druhé vlně šedesátých let).“ (Hoffmann, 1994)

Dále podle Bohuslava Hoffmanna Hrabě dotváří obraz české poezie šedesátých let, bez něj nemůže být obraz české poezie úplný, Hrabě byl básníkem ve své generaci osobitým a zároveň i typickým.

V posledním období své tvorby byl Hrabě básníkem ryze bluesovým a blues, které bylo v jeho dřívějších verších spíše neosobní, teatrální a působilo konvenčně, se náhle stalo autentickým, skutečnou náplní Hrabětova života i poezie. Bohuslav Hoffmann dává Hraběti v jednom ze svých článků přídomek „Bluesový hrabě své generace“.

Nikdo z jeho generačních druhů, básníků zjevivších se na českém básnickém nebi v první polovině šedesátých let (J. Hanzlík, I. Wernisch, F. Kabeš, A. Brousek, J. Gruša...), neměl v krvi rozpuštěno tolik bacilů jazzu a blues... jako on. Nosil v sobě smutek své generace: „Rachitický smutek našeho století / donucený prsty saxofonisty aspoň teď / mluvit / o skleróze humanismu / o múzách které dávají za tři pětky...“ (Odpočinek v Camarillu³³) (Hoffmann, 1994)

³³ HRABĚ, Václav. Blues pro bláznivou holku. Ed. Jaromír Pelc – Miroslav Kovářík – Jan Miškovský. 1. vyd. Praha: Čs. spisovatel, 1990

5. Václav Hrabě v kontextu světové poezie

Na Hrabětovu poezii měly nepopíratelný a poměrně silný vliv i tehdejší tendence zahraniční poezie. Od druhé poloviny 50. let to bylo především americké umělecké a literární hnutí beat, které udávalo krok moderní poezii.

O počátcích beat generation a o jejich vlivu na evropskou poezii píše ve svém článku *Beat po česku*³⁴ Josef Rauvolf následující:

Když se v amerických médiích začaly v polovině padesátých let objevovat fotografie neholených a rozčuchaných mladíků v pracovních košilích nebo tričkách a ošoupaných džínách, vyvolalo to náležité pozdvižení. Na to tehdy Amerika skutečně zvyklá nebyla, normou byl přece jen trochu jiný zevnějšek. Články doprovázející tyto provokativní portréty popisovaly skupinu básníků, jež se zformovala především v kalifornském San Francisku a jež záhy získala označení beat generation.

*Se zářícíma očima mluvili tito adepti poezie o právu jednotlivce vést život, jaký se mu chce, právu postavit se mimo společnost, mimo její otupující mašinérii, odvolávali se na všemožné mystiky, orientální filozofii, mluvili o jazzu a lásce bez omezení, kritizovali vládu své vlastní země za její domácí i zahraniční politiku. Allen Ginsberg, Jack Kerouac a Gregory Corso — především tihle tři básníci se stali jejich mluvčími — byli v té době již zralými autory, například Kerouac měl za sebou již úctyhodné dílo, byť jej nakladatelé zpočátku odmítali. To však nebyla vina ani jeho, ani jeho textů. Doba zkrátka, jak se říká, ještě nebyla dostatečně zralá. [...] Netrvalo dlouho a věhlas (anebo nákaza, záleží na úhlu pohledu) beat generation překročil oceán a šířil se Evropou. Patří ke cti nejen Jana Zábrany, který byl jejím výhradním a vynikajícím překladatelem, že jsme měli záhy dostatek beatnických textů. Bylo tedy na čem stavět.*³⁵

³⁴ RAUVOLF, Josef. Beat po česku. Host, 23, 2007, č. 5

³⁵ RAUVOLF, Josef. Beat po česku. Host, 23, 2007, č. 5

Není divu, že beatnická generace zapůsobila na Václava Hraběte – i on sdílel beatnické pohrdání společností a životním stereotypem a miloval jazz. Společně s Inkou Machulkovou a Vladimírou Čerepkovou tak bývá Václav Hrabě řazen mezi „české beatniky“.

V roce 1965 se dokonce seznámil s hlavním představitelem tohoto hnutí, Allenem Ginsbergem, který přiletěl do Prahy, aby se zúčastnil studentského majálesu. Hrabě spolu s Ludvíkem Hessem a Emilem Machálkem o celé události napsal reportáž a rozhovor s Ginsbergem. Oba texty uveřejnil časopis *Divoké víno*. Avšak jediná explicitní zmínka týkající se beat generation, kterou v Hrabětových básních nalezneme, jsou verše, kterými Hrabě doplnil svoji reportáž z Violy s názvem *Třicet a jedna noc aneb Zápisky z živého domu* (otištěnou v časopise *Tvář*): „Voda načichlá nikotinem / Duše načichlé Ginsbergem / ale hlavy a myšlenky pronikavě / zavánějí gulmou / Předevčírem když jsem naposledy spal / viděl jsem Panenku Marii krásnou / v modrej a zlatej záři neónů betlehémskejch / stopovat kadirak s diplomatickou značkou / A v mokřým písku koledoval džez / svejch dvanáct taktů k počtě toho hochu / kterej už jednou musí přece přijít / si zadžemovat do tohodle světa / a kterej prej (!) pak všechny naše sraby / tu džentlemensky vodehraje za nás.“³⁶

Bohuslav Hoffmann ve své studii *Vývojové souřadnice poezie Václava Hraběte* zmiňuje, že právě Hrabětova rodná Viola vřadila jeho dílo do kontextu americké beatnické poezie a do kontextu poezie jazzové. Na jaře 1965 sestavil J. Ostermann pořad *Howl* skládající se z veršů A. Ginsberga a K. Rexrotha a doplnil jej malým rekviem za Václava Hraběte. V následujícím roce pak vznikla pod vedením O. Kryštofka a L. Hulana deska *Poezie a jazz II* s verši A. Vozněnského a V. Hraběte.

Image beatníka Hraběti na dlouhou dobu zůstala a po jeho smrti byla dokonce několikrát využita editory sbírek Hrabětových básní (viz kapitola *Vydání Hrabětova díla a jeho recepce*).

³⁶ HRABĚ, Václav: *Třicet a jedna noc aneb Zápisky z živého domu*, *Tvář*, č.7, 1964

Druhou významnou, ač v Hrabětových básních o něco méně nápadnou inspirací, byla pro autora černošská poezie a poezie inspirovaná zahraničním jazzem. V jeho pozůstalosti byly nalezeny i opisy veršů některých černošských autorů, jako například Léopolda Sédara Senghorna, senegalského básníka a později i prezidenta. Tato tematika je obsažena například v Hrabětových básních *Malé černé blues* a *Kdybych byl černochem*.

6. Shrnutí

V předchozích kapitolách bylo nastíněno obecné uvedení do dané problematiky, a to zejména uvedením životopisu básníka, jeho zařazením do české a světové literatury a popisem okolností vydání jeho díla a následné recepce jeho tvorby.

Hrabětovy básně vznikaly na přelomu padesátých a šedesátých let. Některé byly otištěny v několika časopisech již během jeho vojenského pobytu, do obecného povědomí ho však přivedla až spolupráce s časopisem *Tvář* a především účinkování v poetické kavárně *Viola*. Důležitými mezníky pro vnímání Hrabětovy poezie a pro její zakotvení v kontextu české poezie jsou: vydání první sbírky *Stop-time*, iniciované editorem Miroslavem Kovářikem v roce 1965, která básníka nejen proslavila, ale bohužel také rozšířila mýtus o sepjetí autorova života a tvorby a vytvořila obraz básníka jakožto rozhněvaného beatníka, dále pak pokus o novou konkretizaci ze strany Jaromíra Pelce, který v roce 1977 vydal sbírku *Blues v modré a bílé*, kde se editor snaží včlenit básníkovu tvorbu mezi díla oficiálního proudu československé literatury, a konečně rok 1990, kdy vyšla zatím poslední sbírka Hrabětových básní *Blues pro bláznivou holku*, která je částečně založena na sbírce, kterou sám autor před smrtí připravoval. Poslední zmiňovaná je pak prvním, ačkoliv ještě nedokonalým krokem k objevení autenticity básníka a k reinterpretaci jeho díla.

O Hrabětově poezii bylo do roku 1989 napsáno několik statí zabývajících se jeho poetikou, mezi ty nejvýznamnější patří studie Ireny Zítkové *Jam session s Františkem Gellnerem*, ve které autorka tyto básníky srovnává a nalézá v jejich básnickém stylu mnohé podobnosti. Objevilo se také několik recenzí vydaných sbírek a různé reakce na ně, například článek J. Peterky s názvem *Úplně zbytečná legenda* je jedním z prvních, kde je poukázáno na mytizaci básníka a manipulaci s jeho dílem.

Po roce 1989 se Hrabětovou tvorbou nejvýznamněji zabývají literární historici Bohuslav Hoffmann a Vladimír Křivánek. Díky jejich studiím začíná být na Hrabětovu tvorbu nahlíženo z odborného literárněvědeckého hlediska. Nicméně Hrabětovo dílo dosud nebylo zpřístupněno celé a stále nebyl učiněn

pokus určit alespoň přibližnou dobu vzniku jeho básní, a proto zatím neexistuje přesnější představa o jeho básnickém vývoji.

Na Hrabětovu poetiku měla podstatný vliv starší poezie – jako například poezie A. Sovy nebo tzv. prokletí básníci, ale i poezie současná. V českém prostředí se v té době výrazně prosazovala poezie všedního dne, pro Václava Hraběte byly velikou inspirací verše Jiřího Šotoly. Ze zahraničí to byla zejména básnická tvorba takzvané beat generation, se kterou je Hrabě často spojován zejména kvůli užívání podobných motivů jako je kritika společnosti nebo spor mladší a straší generace a láska k jazzu.

Následující část této práce se zaměří na analýzu lyrického subjektu v básních Václava Hraběte a na rozbor proměn, ke kterým u lyrického subjektu dochází. Vycházíme přitom nejprve z různých vydání autorova díla, která se v závislosti na politické a společenské situaci značně odlišovala a která si jejich editoři upravili tak, že došlo k přetvoření básnického odkazu a nepřiměřenému spojování autorova života a tvorby. Poté se budeme věnovat hudební inspiraci v Hrabětových básních a zhudebňování jeho veršů a na závěr básnické formě a žánrům, které jsou pro autora typické.

7. Lyrický subjekt v Hrabětově poezii

Jak již bylo zdůrazněno v předcházejících kapitolách, pojetí díla Václava Hraběte se značně lišilo v závislosti na politických a společenských okolnostech a především pak na způsobu a podobě jeho vydání, tedy na jeho konkretizaci. Podle toho se také proměňovala role básníka a vztah básníka (jeho skutečné osoby) a lyrického subjektu přítomného v jeho poezii.

Nejprve si vymežeme pojem „lyrický subjekt“. Ten je ve Slovníku literární teorie definován následovně:

Lyrický subjekt, též lyrické já – subjekt interního mluvčího v lyrickém díle, obraz mluvčího zprostředkovaný a budovaný lyrickým dílem, významový korelát všech jeho složek. Na rozdíl od reálného původce díla je l. s. výlučně součástí stavby díla, stejně jako ostatní složky díla není ani on sice odtržen od autorské empirie, ale spolu s nimi s ní není ani ztotožnitelný, jeho konstrukce je ovlivněna dobovými literárními konvencemi i celkovým autorským záměrem. Míra odstupu l. s. od reálného psychofyzického subjektu autora je značně proměnlivá – v závislosti na společenských potřebách i individuálních podmínkách tvorby; pohybuje se od krajních případů budování lyrického subjektu výlučně pomocí fakt autorovy empirie (někdy je l. s. dokonce přímo pojmenován autorovým jménem) až po případy, kdy naopak l. s. představuje pouze nápadnou lyrickou masku, někdy zcela protichůdnou realitám autorova života.³⁷

³⁷ Slovník literární teorie. Red. Vlašín, Štěpán. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 214-215.

7.1 Lyrický subjekt a básník v jednotlivých sbírkách

První sbírka Hrabětových básní s názvem *Stop-time* vyšla v roce 1969 v podání editora Miroslava Kovářika. Jeho reflexe Hrabětova díla vycházela z úzkého propojení tvorby a autorova života, z představy, že život a dílo jsou jedno a to samé. Lyrický subjekt zde tedy zcela splývá s autorovou postavou.

Básně zde nejsou řazeny chronologicky podle přibližného data vzniku, nýbrž tak, že vytvářejí obraz nonkonformního a zároveň romantického básníka – beatníka, rozervané a ze společnosti vyloučené osoby, která navíc zemřela v době ginsbergiády. Textový soubor třiceti sedmi básní uzavírá čtrnáctiveršová báseň, kterou Hrabě zařadil do reportáže *Třicet a jedna noc aneb Zápisky z živého domu* a která tudíž nepatří mezi jeho samostatná díla. Již tato báseň sama o sobě a její umístění na konec sbírky vytváří legendu o básníkově životě a smrti, Kovářik však tento efektní závěr ještě vystupňoval tím, že před ní zařadil básně Blues za Vladimíra Majakovského, Ty II, Variace na renesanční téma a Infekce, které básníkovu mytizaci ještě více posilují. Jedná se přitom o texty mnohem starší, pocházející z počátku 60. let, tedy z doby, kdy Hrabě dokončoval studium, zatímco poslední báseň sbírky napsal Hrabě asi tři čtvrtě roku před svou smrtí.

Ve sbírce *Blues v modré a bílé* připravované Jaromírem Pelcem a publikované v roce 1977 je Hrabě pojímán jako mladý básník patřící ke generaci 70. let. J. Pelc se v ediční poznámce k tomuto souboru především snažil popřít obraz Hraběte - beatníka, opilce a sebevraha, který nevyhovoval tehdejší politické a společenské situaci.

Pelc za tímto účelem sestavil novou podobu sbírky, kterou na rozdíl od beatnicky laděné *Stop-time* ukončil verši: „Internacionála na hrobě básníka / vrátí se / život pod jezem“, čímž se snaží vytvořit nový pohled na básníka jako na typického autora 70. let. Říká, že Hrabě, jakožto hrdina svých básní, vlastně nevyjadřuje subjektivní rozervanectví a že se snaží překonat svoji samotu a nalézt svoje místo v rámci společnosti: „Jeho přístup ke světu není pasivně vstřebávající, ale naopak programově činný, cíl nenalézá v idealizovaném vymanění se

ze sociální struktury, nýbrž naopak v co možná účelném zakotvení v ní, v tvořivém přijetí společenské role.³⁸ Zároveň také zdůrazňuje dva Hrabětovi velmi blízké básníky – Majakovského a Kainara a označuje Hraběte za „aktuálního básníka činu a nového kolektivismu“³⁹. Představa Hraběte - beatníka (a tedy i jeho lyrického mluvčího) byla nahrazena další mylnou představou a básník byl tentokrát mytologizován ve prospěch nové generace – tedy té, která se stala součástí normalizační doby. Lyrický subjekt je přitom stále pevně ztotožňován s autorem.

Až s příchodem třetího vydání básní Václava Hraběte ve sbírce *Blues pro bláznivou holku* (1990) a s novými poznatky o jeho poetice začíná být Hrabě vnímán o něco více autenticky. Publikace je založena na jeho vlastních pokusech o sestavení sbírky a ostatní básně jsou řazeny podle incipitů, tudíž zcela nezávisle na editorových představách ovlivňujících obraz básníka. B. Hoffmann však říká, že tak editoři (Jaromír Pelc spolu s Miroslavem Kovářikem) učinili nejspíš proto, „že nebyli schopni vyložit Hrabětovo dílo v jeho historicky autentické podobě, že nebyli schopni číst a analyzovat básnickovy rukopisy a autorizované strojopisy, které jsou od poloviny osmdesátých let k dispozici, tak, aby pronikli do Hrabětova vývoje“. (Hoffmann, 1994)

Hrabětův život je ještě stále mytizován a spojován s lyrickým hrdinou jeho básní, nicméně díky nově vycházejícím odborným statím, ale i některým publikacím pro veřejnost začíná tato představa ustupovat, ačkoliv Hrabě stále zůstává pro mnohé legendou a bývá často spojován s „tragicky zemřelými, mladými českými básníky“.

³⁸ HRABĚ, Václav. *Blues v modré a bílé*. Ed. Jaromír Pelc. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1977

³⁹ HRABĚ, Václav. *Blues v modré a bílé*. Ed. Jaromír Pelc. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1977

7.2 Proměny lyrického subjektu v básních Václava Hraběte

Hrabětova poezie z přelomu padesátých a šedesátých let je poměrně značně heterogenní, jeho poetika se totiž teprve utvářela. Často také přejímá prvky typické pro jiné české básníky, je ovlivněna zejména poezií všedního dne a básněmi Jiřího Šotoly. Vedle něžných a milostných veršů byly v Hrabětově pozůstalosti nalezeny i verše kritické, odsuzující tehdejší společnost, litanie, v nichž básník proklamuje své pojetí poezie, ale především také bluesové výpovědi často velice nostalgické a smutné. V básních jsou mnohé odkazy na skutečné osoby (zejména jazzové hudebníky, malíře, básníky, umělce) a události (biblické příběhy, světové války a holocaust, totalitní současnost). Náhled na všechny tyto skutečnosti zprostředkovává lyrický subjekt, který se v básních objevuje v několika podobách.

7.2.1 Intimní lyrika a beatnická poezie

V Hrabětově poezii se prolínají dvě protikladné tendence lyrického subjektu – hrdina se zde stylizuje buď do postavy nějakým způsobem netypické, vyloučené ze společnosti, často i opovrhované, zaujímající kritický pohled na společnost, odsuzující měšťáctví, ignoranci a arogantnost, nebo se proměňuje v „nezkaženého, čistého chlapce“, který se vyznává milované ženě, zažívá smutek, propadá zoufalství a beznaději a zároveň sám sebe považuje za nezkaženého mladíka, který na rozdíl od ostatních nepropadl „umělému a konzumnímu světu“ a který se ve svých vyznáních bojí, „aby to všechno nezkažil nějakým překrásným gestem“ (Hrabě, 1990, báseň Ty).

Zejména v milostných a niternějších básních se lyrický subjekt uzavírá do vlastního intimního prostoru, jako je tomu třeba v básni *Ospalé něžnosti*: „A mně se chce tak spát / Spát / ve stínu tvých vlasů / Spát na nic nemyslet / při zvuku tvého hlasu se probouzet / jak kuchař / v pohádkách kde spí se stovky let / a znovu usínat / s hrstí tvých vlasů na čele / a trochu žárlit / na slunce / které ti po těle kreslí / malé nepochopitelné obrázky“. (Hrabě, 1990)

V některých podobně laděných básních je lyrický subjekt zcela potlačen a vyjevuje se pouze ve vokativních rýmech a promluvách obracejících se přímo ke

čtenáři: „Láska je jako večernice / plující černou oblohou / Zavřete dveře na petlice! / Zhasněte v domě všechny svíce / a opevněte svoje těla / vy / kterým srdce zkameněla.“ (Hrabě, 1990, Variace na renesanční téma) Stejná výzva se pak opakuje v básni Podzim: „Třaslavý topol / Holý jak věta / Zavřete okna! / Je konec léta.“ (Hrabě, 1990)

Celou řadu básní spojuje hrdina trpící nespavostí, vyznávající se ze své lásky a zároveň ze svého smutku v noci. Jedná se například o básně Zavři oči a Ukolébavka (Ty II). V básni Zavři oči se lyrický mluvčí projevuje zejména pomocí monologických promluv: „Zavři oči / Dole na ulici kropící auto napodobuje déšť / Beránci sbíhají do údolí a usínají / ve tvém stínu zatímco ručičky hodin se zastavují / protože tato chvíle se už nebude opakovat.“ V posledních verších Ukolébavky mluvčí vypráví o probdělé noci: „Je slyšet jak přichází den / Pomalu jako by se vracel z flámu / Bloudí / Ulicemi kolem hospod a chrámů / Ted' zívá / Zastavil se na rohu / Spi / Já nemohu“ (Hrabě, 1990)

Zajímavým spojením obou poloh lyrického subjektu v Hrabětových verších je Báseň skoro na rozloučenou. V básni se propojují stesky a něžné promluvy určené milence: „Je to tak podivné / Co všechno se ti podobá / Je to tak podivné / Ta myšlenka že tě můžu ztratit / Protože všechno na světě se neustále mění“ a pasáže, ve kterých se mluvčí obrací ke společnosti jako takové: „Ano / to všechno se může stát / Ale nikdy už neztratím / všechny ty lehkomyšlné nevychované a pravdivé / děti naší lásky / všechno to co nelze vyhandlovat / v Tuzexu / nabiflovat přes noc / získat protekci / úsměvem / touhu a odvalu / nečekat až se život převalí kolem jako baráčnický průvod / nedat se zlákat / štěstím / které padne na míru a sluší / nebýt tu zbytečně / nejíst tu nadarmo chleba.“ (Hrabě, 1990)

7. 2. 2 Beatnik a kritik společnosti

Ve většině Hrabětových básní se lyrický subjekt postupně stylizuje do role outsidera a člověka stojícího na okraji společnosti, kterou pohrdá a kritizuje. Vyčítá jí zejména pohodlnost, „měšťáctví“, pozérství, lhostejnost. Verše jsou často ostrými, ironickými a provokativními promluvami k lidem, kteří jsou bezcitní, lhostejní, sebestřední. Typický je tento postoj zejména pro úvodní báseň

sbírky Blues pro bláznivou holku – Prolog: „Pánové / věčně skeptičtí a přezíraví / kteří své smutky vážete do kyttek / jako verše svých kultivovaných přátel / upozorňuji vás / tohleto není přípitek / na vaše zdraví / pasáci poezie / koštěři metafor / to není pro vás / to co tu dávám do placu / to pro skutečné lidi které jsem poznal / budu teď chvíli dělat / paňácu“. (Hrabě, 1990)

Častým motivem je zde také generační střet, odmítání snobismu a pokrytectví, konfrontace jistot a solidnosti střední generace s „cynismem a amorálností nejmladší generace“ (Hrabě, 1990, báseň Stoptime). Ostré výpady proti starší generaci, společnosti jako takové a především pak jejím „jistotám“ najdeme například v následující Hrabětově básni: „Rozumní lidé s velkým eR / svolali koncil chtějí mě dát / do klatby / jsem prý nemorální / protože jsem řekl / že bez tebe nemohu žít / Kdyby byl bůh zařval by na mne jak se sluší / „na kolena a pros za odpuštění!“ / ale není / má to lepší aspoň se mu nemusím rouhat / A vy, kteří si budete dnes strouhat / svůj každodenní přiděl klasiků do večerní kávy / vy kteří si nikdy o zed' nerozbijete hlavy / vy lidé s životem jak pentlí přetrženou / a s kusem nábytku jež nazýváte ženou / vás myslím kteří jste si vydělali / na svoje teplé hnízdečko tím že jste dobře kšeftovali / s rozumem s láskou s ideály / za které jiní bojovali / a vy jste se jim posmívali / Potom jste nám to všechno přenechali / charakter lásku ideály / opižlané jak první pokus holičského učedníka / rozkradené jak krátek nemocného vetešníka / Vy kteří znáte Marxe z paměti protože je to pro vás výhodné / řekněte mi / jak by asi bylo Marxovi kdyby ho Jenny opustila?“ (Hrabě, 1990)

Kriticky vůči „svrchované moudrosti“ se lyrický subjekt vyjadřuje v básni Citová výchova: „[...] Tak / den za dnem / stále stejná / svrchovaná slina / moudrosti neomylné / padá / na sny které není možno zpeněžit nebo zaznamenat / do kádrového materiálu [...] padá / slinivá moudrost / utišující prostředek / proti všem nebezpečným záchvatům / citu odvahy a opravdovosti / padá / svrchovaná moudrost / proti fantazii“. (Hrabě, 1990) Stylizace lyrického subjektu do role outsidera a rozhněvaného protivníka starší generace je zjevná i z výběru jazykových prostředků – v básni Citová výchova tak tuto autostylizaci podtrhávají slova jako „špekbuřt“, „kvartýr“ a „hošánci“.

Později se pod vlivem americké beatnické poezie setkáváme v Hrabětových básních s hrdinou – beatnikem, „hospodským povalečem“, putujícím po různých pražských klubech, uličkách a zákoutích, stále kritizujícím a opovrhujícím lživou a lhostejnou společností. Lyrický subjekt vyprávějící o prostředí pražských hospod je přítomný například v básni Blues na památku Vladimíra Majakovského: „Takové sólo ve vytřískané hospodě o čtvrté k ránu / Sólo pro život / obehnaný ze všech stran / Takové sólo / za poslední šesták / Jen malá chvíle – na jeden tulipán“. (Hrabě, 1990)

S tím souvisí další postavení, které hrdina Hrabětových veršů zaujímá – postavení ztroskotance, který svůj život propil a který není nijak důležitý pro společnost, není ani její součástí: „To co jsem dostal / to co jsem vyhrál / to co jsem propil / to co jsem ztratil po cestě / to co jsem získal poctivě i nepoctivě / plnoletost i špatnou pověst“ (Hrabě, 1990, Ty II/ Ukolébavka).

7. 2. 3 Blázen, šašek a cirkusový kouzelník

Další častá „role“, do které se mluvčí staví, je také role člověka stojícího na okraji společnosti, není pro společnost zcela běžná a nahlíží na ni s určitým odstupem. Zatímco v Prologu se hrdina stylizuje do postavy pouťového vyvolavače, v jiné básni se na chvíli stává cirkusovým kouzelníkem:

„A potom přijde / zlatý hřeb mého programu / žongluji s láhvemi / v každé z nich trochu vody písku a slepeného peří / a v jedné ještě srdcová dáma / napůl rozmočená / musím to dělat rychle / aby se to aspoň trochu podobalo / ohňostroji / závratí z milování / bílému úsměvu klaunů / něžným piruetám kormoránů a divokých hus / blýskavému a vratkému kruhu / života / musím to dělat tak rychle / aby to nešlo napodobit / aby slušný oholený pán z první řady nemohl vstát / poklepat mi otcovsky na rameno / a říci: Příteli, omlouváme vaši ztřeštěnost / ale víme že to všechno je jen namáhavá práce / dovedných rukou / tak příteli nač potom ty iluze / nač ty iluze?“ (Hrabě, 1990)

Mluvčí v básni snad ironicky pojmenované Romance předvádí „cirkusové“ vystoupení a zároveň opět zmiňuje střet se „starší a moudřejší“ generací, která neustále vychovává a poučuje a proti níž se lyrický subjekt staví, což je

doprovázeno autostylizací do role, kterou příslušníci starší generace neuznávají a pohrdají jí.

7.2.4 Poutník

Pro Hraběte byla velkou múzou Praha, kterou ve svých básních pozoruje pohledem poutníka, který jí prochází: „Hořící obručí slunce proskakují cvičení psi / mých myšlenek / Na Karlově mostě se nudí barokní legionáři / a voda pod jezem / zpocená s pěnou v ústech utíká pryč / a vrací se / zpátky / jako zelené obilí když je vítr / Voda se vrací / vrací se hoře lásky hozené do světa jako bumerang“ (Hrabě, 1990, Krátká báseň o Praze).

Podobné „bloudění“ lyrického hrdiny lze zaznamenat v básni Blues o smutku zhasínajícího teplometu:

„Kočáry antikvariátních lásek / na Národní třídě Medové hrozny / zapadajících mraků a Vltava / vycíděná stále novou a novou / vodou do lesku diplomatického / mercedesu / Nalejte mi krásná paní / ještě jeden rum / Tak tedy vypadá město / kam se konečně vracím / Vymrzlé ráno / v suterénním bytě / Hlava ukradená z kvatročenta spí / mezi rozházeným tabákem a rukopisy / trapně upřímnými V pozadí / došeda vyhasíná / oranžové chvění / teplometu / Podobny literatuře / donekonečna stejně / štkají tramvaje.“ (Hrabě, 1990)

O Hrabětově pojetí města a o lyrickém subjektu, který jím prochází, píše Bohuslav Hoffmann ve studii Vývojové souřadnice poezie Václava Hraběte následující:

Hrabětovo město není městem Kolářovým nebo Kainarovým, městem, jež objevila pro českou poezii Skupina 42, ba ani ne městem básníků všedního dne, jejichž vliv je patrný v některých raných autorových textech (Nádraží, Zas nové, nové krásy Prahy vidíš, Na mokré dlažbě kelímek od Polárky). Hrabě neusiluje o zobrazení skutečného města, mnohotvárného života jeho obyvatel, jejich osudů. Básníkovo město je městem do jisté míry imaginárním, ponořeným do soumraku svítání či mlhy rozbřesku, byť je osvětleno opravdovými neony či pouličními lampami. Jeho město je labyrintem ulic, nádraží, nábřeží, biografů, hospod... Jím

prochází anonymním krokem flákače (Pár tónů) lyrický hrdina hledající onen dokonalý ideál. (Hoffmann, 1994)

Lyrický hrdina putující po městě tedy nevnímá město takové, jaké je, ale utíká z reality do svého imaginárního světa, ve kterém „měsíc zapadá v aleji mostů“ (Zavři oči), nádraží se proměňují v katedrály (Dlouhonohé září), do Prahy, která „unavená chválou básníků a svojí krásou šediví soumrakem“ (Báseň skoro na rozloučenou) a kde se „na Karlově mostě nudí barokní legionáři“ (Krátká báseň o Praze).

7. 2. 5 Útěk do exotiky

Dalším častým motivem v básních Václava Hraběte je vedle potulování se městským prostředím také cesta do exotiky. Především v raných autorových textech z přelomu padesátých a šedesátých let se lyrický mluvčí coby cestovatel ocitá v exotických krajinách, kam utíká před reálným světem, který mu nenabízí nic lepšího, než povrchní jistoty měšťácké a příliš pohodlné společnosti.

Motivy útěku do vzdálených krajín jsou přítomny například v básních Variace na renesanční téma a Ospalé něžnosti, ve které se lyrický subjekt ocitá „na březích jezera / kde roste rákosí a kmín / kde dřevaři po skončení práce pijí / kořalku z jeřabin“ (Hrabě, 1990). Stejně jako v první zmiňované je i v básni Až bude svítat zmíněn motiv plavby do neznáma. Na milenčině střevíčku tu lyrický subjekt přelouvá spoustu oceánů, doufá v objevení nové neznámé Ameriky, riskuje, že ze vzteku propije střevíček v nějaké lisabonské hospodě, ale neztrácí naději, že milence nakonec přeci jen doveze „ozdoby z peří tabák a gumové míčky“ ze země, kterou objevil.

7. 2. 6 Voják

Václav Hrabě se věnoval poezii i během vojny, na kterou nastoupil v roce 1961. Některé z jeho básní byly tehdy dokonce otištěny v časopisech Zápisník, Československý voják a Obrana lidu. Básně s vojenskou tematikou tvoří podstatnou část autorova dochovaného díla.

Lyrický subjekt se v těchto básních objevuje ve dvojí podobě – buď jako samotný voják (jako například v básních Léto v pohraničním městě, Mohl to být román, První vycházka, Výcvikový prostor), nebo jako pozorovatel vojenského

prostředí (básně Vojenská nemocnice, Vojenská suite). Mluvčí – voják je často úzkostlivý a reaguje na odmítavé a odsuzující pohledy na svoji dívku, se kterou chodí po městě: „Kateřino / šli jsme spolu po národní třídě / a několik dam se nad zmrzlinou ušklíblo / že vůbec můžeš chodit / s vojákem“. (Hrabě, 1990, Léto v pohraničním městě) Podobný motiv se objevuje v básni Mohl to být román: „Nedokážu to vysvětlit / proč z toho nebyl / román / vojenské lásky Bylo to přeci všechno / tak jak je třeba Noc jako z pohlednic Mizerný saxofonista / „Je daleko Šanghaj“ Pijeme na dluh / Ospalý / voják a dívka v rudých šatech / Město je malé Budou tě pomlouvati / Nebe jak z pohlednic V rose syčí / horoucí tma První spáleniny / téhle noci“.

V rozsáhlé lyricko-epické básni Vojenská suite skládající se z osmi volně řazených zpěvů odkazuje lyrický subjekt nejen k vlastním vojenským a milostným zkušenostem a soudobým zážitkům, ale také k historickým válkám a jejich okolnostem. Lyrický subjekt se zde pohybuje coby částečně zúčastněný pozorovatel mezi několika časovými rovinami, které jsou odděleny jednotlivými zpěvy. Zatímco první zpěv končí slovy: „A sníh / padá na italské město s divným jménem / Sníh smutný jako pohlednice / s křížem které budou zítra / doručeny zbrusu novým / válečným vdovám“, v druhém zpěvu se mluvčí přesouvá do jiné časové roviny, které je součástí i on sám: „Bylo to před třemi lety Ráno / čistě jako sníh / růžového slunce na Vltavě / vystřízlivělé deštěm Zatímco jsem kouřil / čtyřicátou cigaretu toho rána které začalo / o půlnoci (neboť byl srpen a noci krátké jako věčné / lásky šestnáctiletých) chlad z ulice podoben mrtvému / milenci něžně se dotýkal nahých / štíhlých nohou dívky která se česala před střepe / zrcadla přibitého do rohu husté fialové / oblohy“.

7. 2. 7 Hudebník, blues a jazz

Hrabě byl vášnivý hudebník, už na hudební škole v Hořovicích se učil hrát na housle, klarinet a saxofon, později hrál s několika kapelami a koncertoval i v pražských klubech. Motiv hudby je v jeho básních velice častý, autor odkazuje na nejrůznější bluesové a jazzové muzikanty, jako je například Miles Davis, Ray Charles, Charlie Parker, ale i na hudební termíny – jam session, scat, stop-time (je dokonce titulem jedné ze sbírek, znamená pauzu v hudební kreaci).

Hudební motivy se objevují hned v první básni Hrabětem připravované sbírky Blues pro bláznivou holku: „Pro Miles Davise pro ten večer kdy jsem poprvé uslyšel / trubku plnou vzlyků“. Dále jsou výrazné například v básních Citová výchova, Pár tónů, Sedm růží s přísadou antibiotik.

Některé básně jsou dokonce pojímány jako bluesové či jazzové skladby – Blues pro Vladimira Majakovského, Blues o kartách a vitriolu, Blues o malování, Blues o malovaných dětech, které prodali do zámoří, Jam session, Jam session s Františkem Gellnerem, Královnino blues, Reduta blues, The monk in blues, Stoptime.

Lyrický subjekt coby hudebník vystupuje například v básni Reduta blues: „Čekám / až pianista skončí / abych zahrál svůj chorus Nevím co / budu hrát Je tolik dobře znějících / milostných veršů a republika / má tolik peněz / v oběhu Je tolik postelí / Ale hraju / a myslím že to není beznadějně / neboť skrze pot a kouř / za sebou slyším buben / jak v nepravidelných chraplavých přiklepech vytlouká / chválu věčného / hledání“. (Hrabě, 1990)

V básni Sedm růží s přísadou antibiotik lyrický hrdina prohlašuje sám sebe za „potrhlého zpěváka blues“ a vymezuje se vůči tendencím jeho doby: „Nikdy jsem nebyl / nic jiného než potrhlý / zpěvák blues / Tak se teď dívám jak v zájmu urychlení / úspěšného zvládnutí puberty naší mládeže / poskakuje v sokolské košili / blues / s přísadou vitamínů vyvařeně dezinfikované / Dívám se / jak se dělá blues / za prachy / Dívám se / jak se množí / pasáci blues / dívám se jak ho učí šišlat a vrkat „Za kolik? Za kolik?“ / dívám se jak se blues třese / zimou a smutkem na rohu / tuzexového hotelu“. (Hrabě, 1990)

Blues vystupuje v autorových básních hned v několika podobách – v některých je lékem na smutek a žal většinou způsobený nešťastnou láskou, někdy je útěchou v probdělé noci, oslavou života nebo jeho jedinou jistotou, na kterou se lze vždy spolehnout.

Právě bluesové texty, kterým se V. Hrabě věnoval v posledním období své tvorby, jsou pro autora nejtypičtější a z celého jeho díla působí nejautentičtěji, blues se stalo skutečnou Hrabětovou výpovědí a náplní jeho života i díla.

7. 2. 8 Ženský lyrický subjekt

V několika Hrabětových básních vystupuje lyrický subjekt v ženské roli. Příkladem jsou básně Blues o kartách a vitriolu, Déšť a Královnino blues. Všechny tři spojuje motiv hudby, blues. Lyrický subjekt se však proměňuje a s ním i role hudby.

V první zmiňované je lyrický mluvčí žena zklamaná láskou, která si od kartářky nechá poradit, ať svůj smutek léčí bluesovou hudbou. Je zde patrné používání hovorových jazykových prostředků, zejména v promluvě kartářky.

„Co mám dělat, když jsem vlastně „holka zklamaná“? / Jenom zajít do Tuzexu, koupit vitriol, / o půlnoci na rádiu chytit něco v moll, / pak mu připít na zdraví a umřít do rána, / Vitriol místo koňaku – a jen kouř zbude po vlaku. [...] Kartářka mi potom řekla: Schválně holka zkus / netrávit se, nebrečet a nebejt tolik líná, / zajít někam, kde se hraje starý, dobrý blues! / To je na tvý neštěstí nejlepší medicína. / Na krysy jed – na smutek blues! Tak to má bejt. Schválně to zkus!“ (Hrabě, 1990)

Hrdinka se ze svého smutku vyléčí a báseň končí pozitivně. V Hrabětově poezii je stejně jako v této básni hudba běžně považována za lék, který zahání chmury a kterým se léčí trápení a funguje jako náplast na probdělé noci.

O trochu melancholičtěji působí Královnino blues, kde je opět hlavním tématem láska. Básník užívá zejména spisovnou řeč a báseň má pravidelnější formu. Díky těmto prostředkům i samotnému názvu působí celá báseň vznešeněji, ale také naléhavěji. „A přesto jsou tak stejné / až je to dojemné / ty prázdné cizí tváře / ležící vedle mne / Tma padá do mých očí / jak hudba do ticha / Orloj se pootočil / Mé štěstí pelichá / Tak po hospodách chodím / A po mejdanech spím / A pozdě k ránu sama / o lásce tiše sním.“ (Hrabě, 1990) Hudba zde už nefunguje jako absolutní lék na všechny smutky, spíše jen doprovází tichý nářek lyrického subjektu.

Třetí báseň, nazvaná Déšť, je mnohem optimističtější než ty předešlé. Mluvčí je zde opět žena, tentokrát však působí vesele, spokojeně. Hudba, zpěv a blues zde podtrhují příjemné pocity a dokreslují atmosféru procházky v dešti: „Jdu sama v dešti Za řekou hřmí / Ne nevadí mi zmoklá hlava / Jen se mi zdají bláznivé sny / že prší na město voňavá tráva / Potichu si zpívám / do rytmu deště / náhodná slova / o zmoklém městě / Jdu Nevím vůbec kam / a s každou kapkou /

zas znova začínám / Pod polštář dám si až půjdu spát / blues o dešti v němž voní tráva / Snad se mi bude celou noc zdát / že venku tiše poprchává.“ (Hrabě, 1990)

7.3 Shrnutí

Tvorba Václava Hraběte, ač neměl příliš času pro její rozvíjení, byla inspirována několika různými domácími i zahraničními poetickými směry a zároveň také hudbou, což je patrné i z analýzy lyrického mluvčího. Z výše uvedeného přehledu několika typů mluvčího objevujícího se v Hrabětových básních lze usoudit, že autorova poezie byla značně různorodá a svébytná a v kontextu české poezie ojedinělá. Proměny lyrického subjektu v básních Václava Hraběte a rozmanitost rolí, do kterých se subjekt stylizuje, dokazují autorův neobvyklý básnický potenciál a schopnost reflektovat okolní svět z různých úhlů pohledu. Analýzou autentického lyrického mluvčího se čtenář Hrabětovy poezie oprošťuje od zjednodušujícího pojetí subjektu jako beatníka, jak je často obecně přijímán, a odhaluje jeho další, v mnohém odlišné a nezaměnitelné podoby.

8. Hudební inspirace

Hrabětova poezie je pevně spjatá s jazzovou a bluesovou hudbou konce padesátých a začátku šedesátých let, hudba měla na básníkovu poetiku významný vliv a období, kdy jí byl inspirován, se považuje za vrchol jeho tvorby.

*Jazzová a bluesová inspirace se promítla do básnické tvorby jednoho z představitelů mladé poezie šedesátých let, Václava Hraběte, jehož posmrtně vydaná básnická sbírka *Stop-time* se stala svěbytnou českou podobou beatnické poezie, nasycené prožitkem hudby, lásky, atmosféry Prahy první poloviny šedesátých let a neméně i generační revoltou proti měšťáckému životnímu stylu.⁴⁰*

Vliv hudby na Hrabětovy verše je patrný hned z několika hledisek, jako například výše zmiňovaná stylizace lyrického subjektu do role hudebníka (viz 7. 2. 7 a 7. 2. 8), užívání motivů hudebních nástrojů, opakování hudebních termínů a situací a časté odkazování ke známým zpěvákům, hudebníkům a jazzmanům. V básni *Stop-time* je tak zmíněn basista Luděk Hulan: „To v rádiu za tvými zády / se miluje divoce a smutně / muž jménem Hulan s macatou basou“ a v Prologu, první básni připravované sbírky *Blues* pro bláznivou holku, vzpomíná lyrický subjekt na chvíli, kdy poprvé uslyšel Milese Davise: „Pro Miles Davise pro ten večer kdy jsem poprvé uslyšel / trubku plnou vzlyků“. V básni *Jam session* se lyrický mluvčí dokonce s jednou takovou osobností setkává: „Přišel. / V černém baloňáku, zmáčený a prostydlý. / Paruku a vyšívány frak odhodil na židli. / Pak udusil cigaretu. Na piano sáh! / Dovolte mi představit se: Jmenuji se Bach!“

Dalším důležitým prvkem spojeným s hudbou je samotné ladění a výstavba básní. Mnohé básně jsou budovány technikou postupného rozvíjení výchozího tématu pomocí variací, jiné byly dokonce pojmenovány tak, aby byla

⁴⁰ KRÍVÁNEK, Vladimír. Kolik příležitostí má báseň: kapitoly z české poválečné poezie 1945-2000. Vyd. 1. Brno: Host, 2007, 397 s.

zdůrazněna jejich hudebnost, popřípadě v nich obsažený motiv hudby - v Hrabětově pozůstalosti tak bylo nalezeno několik básní explicitně pojmenovaných „blues“ (připomeňme Reduta blues, Blues o kartách a vitriolu, Královnino blues, The monk in blues) nebo „jam session“. Hudební ladění veršů napovídají i názvy Pár tónů, Ukolébavka nebo Mollový déšť křížuje řeku.

8.1 Zhudebněné básně

Výrazně auditivního zaměření Hrabětových básní bylo hudebníky využito hned několikrát – již během svého pobytu na vojně poslal Hrabě několik svých básní do Československého rozhlasu (Podzimní, Blues cynické holky, Jam session aj.), kde byly zhudebněny M. Dvořákem a K. Macourkem a poté vysílány v rámci komponovaného pořadu. Bohužel se však nedochovala žádná nahrávka zaznamenávající tuto první hudební ztvárnění poezie Václava Hraběte.

Po básníkově smrti se však jeho verše dočkaly dalších hudebních variací – jeden z prvních Hrabětových editorů a interpretů Miroslav Kovářík se ujal také recitace autorových básní a za doprovodu hudby tak představil Hraběte stovkám studentů, zveřejnil a zpřístupnil jeho dílo. Písňovou interpretací básní se zabýval i folkový soubor Porta.

8.1.1 Vladimír Mišík a Etc...

Nejvýraznějším a nejúspěšnějším hudebním interpretem, který Hrabětovým básním propůjčil písňovou podobu, je Vladimír Mišík. Ten v sedmdesátých a osmdesátých letech se svojí skupinou Etc... vydal nejdříve tři Hrabětovy zhudebněné básně – Variace na renesanční téma, Ty II a Jam session, později se k Hrabětově tvorbě ještě vrátil a zhudebnil básně Tma stéká do kaluží a Kdybych už měl umřít.

Největší úspěch však zaznamenala píseň Variace na renesanční téma, která se okamžitě stala hitem. Variací, o kterou se v básni jedná, je moderní obdoba středověkých svítáníček, milostných písní o ranním loučení milenců. Jde o velmi eufonickou skladbu vystavenou na motivu lásky, který se v každé strofě proměňuje. Báseň byla údajně napsána pro Hrabětovu jedinou a bohužel

nedochovanou hru Královna Margot. Jediný existující rukopis svého dramatu věnoval Hrabě jednoho večera ve Viole režiséru Valdemaru Sentovi. Doufal, že Senta zaujme a že se hru pokusí zrealizovat. Režisér však rukopis ztratil, hra nikdy nebyla předvedena a téměř nic se o ní neví. Rukopis básně se naštěstí dochoval, a to hned v několika verzích.

Vladimír Mišík o své hudební verzi této básně říká následující:

To už jsme začínali hrát jako Etc., ale neměli jsme kšefty. Takže jsme se domluvili s Vládou Mertou, a začali jsme vystupovat jen se Španělkami jako Čundrground. Najednou jsem ale zjistil, že ty bigbítový písničky, které mám, se takhle prostě nedají hrát. Začal jsem si proto tak trochu zrychleně psát na tohle hraní repertoár, a vytanuly mi na mysl i ty pomuchlaný papíry s Hrabětem. Opět jsem si je pročítal, to už se záměrem, že bych na ně zkusil najít nějaké akordy. Pomalinku to začalo vznikat, to bylo období asi tří měsíců poměrně intenzivního mapování, vymýšlení a vybírání. To bylo tak v letech 1972, 1973. [...] U některých Hrabětových textů mi okamžitě naskakuje hudební představa, něco evokují, provokují a inspirují k hudebnímu podání. Takže mi Hrabě hodně usnadnil práci.⁴¹

Mišíkova píseň sklidila velký úspěch u posluchačů i u hudebních kritiků a recenzentů. V roce 1989 dokonce zazněla při listopadové manifestaci na Letné.

Miroslav Kovářík, jeden ze zakladatelů hrabětovské legendy, později uvedl, že verš „náš život hoří jako svíce“ z této básně je „jakýsi Hrabětův epitaf“ a že „právě tento verš by měl mít vytesaný na svém hrobě v Lochovicích“⁴². Je však třeba si uvědomit, že by bylo mylné spojovat Hrabětův život a jeho předčasné úmrtí s textem této básně a podporovat tak mytizaci básníka, která začala nedlouho po jeho úmrtí a kvůli manipulaci s jeho dílem a nevhodným editorským počinům přetrvává v jisté míře dodnes.

⁴¹ Český rozhlas, pořad Josefa Rauvolfa Ro(c)k v poezii, 20.12.2013

⁴² tamtéž

8. 1. 2 „Nová variace“ Vladimíra Veita

Dalším, koho hudebnost Hrabětových veršů zaujala, byl písničkář Vladimír Veit. Album Jménem poezie obsahuje básně Déšť, Variace na renesanční téma, Jednou, Jam session a Noční obraz. V roce 2004 vydal Veit album Variace na renesanční téma, které je celé složeno z Hrabětových básní.

Ve své recenzi Zbytečná variace na Hraběte, uveřejněné v Lidových novinách, Michal Bystrov říká, že skládat novou verzi Variace na renesanční téma poté, co již všichni znají kongeniální zhudebnění Vladimíra Mišíka, je jako „nosit sovy do Atén“ a „až na pár osamělých motivů, vzešlých z intimních kytarových improvizací, představuje Veitovo pojetí téměř ukázkový příklad toho, jak nezhudebňovat poezii“⁴³.

Hrabětův odkaz je v hudbě přítomný i dnes, některé jeho básně zhudebnily různé rockové a folkové kapely⁴⁴, často se jedná i o kapely studentské. Zhudebňují například básně Déšť, Blues o kartách a vitriolu, Náměsíčná a Královnino blues.

⁴³ Bystrov, Michal: Zbytečná variace na Hraběte, Lidové noviny, 9. září 2004

⁴⁴ Například kapely Budoár staré dámy, The Dust

9. Básnický styl Václava Hraběte

9.1.1 Žánry

S hudebností Hrabětových veršů také souvisí jejich básnická forma. Hrabě užíval různé lyrické a lyricko-epické žánry, někdy i výrazně hudební. Kromě jiného najdeme v jeho díle například píseň, madrigal⁴⁵, romanci, ukolébavku, tercínu⁴⁶ aj. Některé z těchto žánrů jsou s největší pravděpodobností míněny ironicky – zejména v básních *Romance* a *Ukolébavka*. Nejtypičtější básnické útvary jsou pak pro Hraběte sonety a blues.

9.1.2 Verš

Hrabě psal v prvním období své tvorby převážně pravidelné a rýmované verše, postupně však takových textů v jeho tvorbě ubývalo. Podle I. Zítkové se u Hraběte setkáváme s „volným, nepravidelným, nerýmovaným veršem s použitím četných přesahů, jež dodávají básni civilní ráz, záměrně ji odpoetizovávají“ (Zítková, 1970). Texty psané volným nerýmovaným veršem s častými přesahy však na počátku šedesátých let v básnickově díle koexistují s texty stroficky pravidelnými a rýmovanými. Pro první typ jsou charakteristická zejména blues, v souboru *Blues pro bláznivou holku* je jako blues označeno celkem osm textů. Mezi pravidelnými a rýmovanými básněmi převažují sonety, těch je ve sbírce sedm. Ne vždy však toto rozdělení platí - některá blues také obsahují rýmy a mají pravidelnou strofiku (např. *Královnino blues*), některé sonety zase nejsou rýmované (např. *Sonet*).

⁴⁵ Menší lyrická báseň původně o pěti až jedenácti verších s volně rozloženými rýmy, oblíbené v době renesance a rokoka. Zdroj: BRUKNER, Josef a Jiří FILIP. Poetický slovník. Praha: Mladá fronta, 1997, 365 s.

⁴⁶ Tříveršová strofa, v níž se rýmuje první verš se třetím, zatímco střední je spojen rýmem s lichými verši následujícího tříverší. Zdroj: Zdroj: BRUKNER, Josef a Jiří FILIP. Poetický slovník. Praha: Mladá fronta, 1997, 365 s.

9. 1. 3 Rytmus, metrum

Hrabětovy verše vynikají nápadnou eufonickou kvalitou, hláskovou instrumentací a rytmizací, která se zároveň promítá i do výstavby tematické a podílí se i na významové rovině textu. Slouží básníkovi k vyjádření jeho postojů, názorů, pocitů. Příkladem je báseň Pár tónů, kde proti sobě stojí „vzorný předpisový krok“ odpovídající „vzorným předpisovým mozkům“ a lyrický hrdina, který z předpisového a vzorného světa utíká a prochází se městem „anonymním krokem flákače“, „brouzdá se velebností Václaváku“. Důležitou roli rytmus hraje například v básni Zavři oči, kde popírá veškerou vzornost a spoutanost okolního světa. Ideálním rytmem je zde rytmus milujícího srdce: „Za chvíli umlknou / zvony trombóny tramvaje / a já / budu poslouchat jak se z oblohy ozvěnou vracejí / údery tvého srdce / v rytmu ptačích křídel / v rytmu v kterém se země kolébá vesmírem / v rytmu který se nikdy nikomu nepodaří / upálit nebo ukřížovat“(Hrabě, 1990).

V básnickově díle je možné nalézt různé metrické rozměry, jeho nejoblíbenější (zejména v raném období tvorby) byl však jamb, což podle B. Hoffmanna svědčí o „snaze po jisté formální vytříbenosti“ (Hoffmann, 1994).

9. 1. 4 Lexikální prostředky

Básníkův styl vyniká nejen žánrovou pestrostí, ale také jazykovou bohatostí. Autor užívá širokou škálu lexikálních prostředků, od tradičních, snad někdy trochu banálních či kýčovitých motivů jako je měsíc, hvězdy, srdce, noc, ráno, láska až po výrazy provokativní, vulgární, slangové – jako například mršina, děvka, bonový holky, sanktusák, flákač, pasák, šesták, vajgl. Hrabě často spojuje spisovné s nespisovným. Podobné tendence se projevují i na rovině tvaroslovné a syntaktické.

9. 1. 5 Grafické prostředky

Pozoruhodné je sledování proměn grafické podoby Hrabětových básní. Většinou jsou verše členěny do strof, ale není tomu tak vždy, zejména s postupně uvolňujícím se veršem ubývá i pravidelného členění. Některé básně obsahují

interpunkci, jiné jen částečně (například jen v přímé řeči), nebo vůbec. Někdy je také v určitých verších dán najevo důraz užitím majuskulí, bývá takto označena i přímá řeč (například ve sbírce *Blues pro bláznivou holku*, vydání z roku 1999, báseň Hádání z ruky: „Dívka která otevřela oči / jednoho rána na jeho rtech / řekla: TY.. MÁM MOC RÁDA... TVOJE RUCE / a ještě řekla: NENECHÁVEJ MĚ SAMOTNOU“⁴⁷). Velmi časté jsou pak v Hrabětových básních výše zmiňované veršové přesahy, které se staly pro básníkovu tvorbu charakteristickými.

9. 1. 6 Srovnání s básníky Hrabětovy generace

Hrabě sdílel způsob psaní s ostatními básníky své generace. Užíváním nespisovného jazyka se Hraběti nejvíce přibližuje J. Kainar, z generace šedesátých let pak Inka Machulková a Hrabětův přítel J. Hanzlík. Na rozdíl od děl těchto básníků jsou však texty V. Hraběte silně vypovídající, obsahují relativně málo metafor, je zde patrný silácký postoj ve výrazech a v některých námětech. V tomto ohledu se dá mluvit o Šotolově vlivu na poetiku V. Hraběte.

⁴⁷ HRABĚ, Václav. *Blues: Blues pro bláznivou holku a jiné básně*. V nakl. Labyrint 2. vyd. Praha: Labyrint, 1999

10. Závěr

Cílem bakalářské práce, jak již bylo řečeno v úvodu, bylo nastínění problematiky básnického odkazu Václava Hraběte a analýza lyrického subjektu vystupujícího v jeho poezii. Předkládaná práce je proto členěna do dvou celků. První část se zabývala literárněhistorickým kontextem básnickova díla. Životopisné informace, kapitoly věnované problematice posmrtně vydávaného básnického díla a kapitoly zařazující básníka do kontextu české a světové poezie 60. let vysvětlují jednak životní příběh samotného básníka a jednak proces postupného zveřejňování jeho tvorby, která byla několikrát edičně zpracována, pokaždé však jinak – a to tak, aby odpovídala požadavkům doby a představám samotného editora. Hrabětova tvorba tak vyšla v souborech *Stop-time* (1969), *Blues v modré a bílé* (1977) a *Černé nebe nad městem* (v exilu v roce 1985). Sbírkou *Stop-time* (1969) sestavená Mirkem Kovářikem a *Blues v modré a bílé* (1977), jejímž editorem byl Jaromír Pelc, se vyznačují pokusem o jednostrannou interpretaci básníka, které je docíleno nechronologickým, záměrně matoucím řazením jednotlivých básní a komentářem editora. Tyto počiny pak vedly k vytvoření image básníka jakožto rozněvaného beatníka, nebo v Pelcově případě naopak ke splnutí Hraběte s básníky oficiálního proudu literatury sedmdesátých let.

První krok k objevení autenticity básníka přišel v roce 1987, kdy byl synovi Václava Hraběte, Janu Miškovskému, navrácen doposud nejúplnější soubor otcových rukopisů. Byl vydán soubor *Blues pro bláznivou holku* (1990) založený na skutečné básníkem připravované sbírce. S vydáním doposud nejúplnějšího (ne však zcela úplného) souboru básní se situace básnickova mytizovaného ohlasu proměnila. Objevil se například větší zájem o určení přibližných datací autorových básní. Začaly vycházet odborné stati zabývající se Hrabětovou poezií a došlo k přehodnocení dřívějších představ o spojení básnickova života a díla. Za významnou změnu v nahlížení na autora můžeme považovat i fakt, že básník byl po více než čtyřiceti letech literárními vědci zařazen k autorům básnické generace šedesátých let.

V druhé části bakalářské práce jsme se pokusili analyzovat lyrický subjekt v jednotlivých vydáních Hrabětova díla a poté popsat jeho proměny v konkrétních básních.

Lyrický subjekt se v Hrabětových sbírkách proměňuje v závislosti na tom, v jaké době a kým byl soubor vydán. Zatímco v první sbírce, *Stop-time*, spojoval její editor Miroslav Kovářík básníkův život s jeho dílem tím způsobem, že vznikl obraz kritizujícího, nonkonformního beatníka stojícího na okraji společnosti, ve sbírce *Blues v modré a bílé* je V. Hrabě považován za básníka prorežimního, za básníka patřícího do oficiálního proudu československé literatury v době normalizace a podle toho je vnímán i jeho lyrický mluvčí. Ve sbírce *Blues pro bláznivou holku* se již začíná oddělovat prožitek lyrického subjektu od autorova skutečného života, nicméně Václav Hrabě stále zůstává básníkem svým způsobem mytizovaným a legendizovaným. Jediným východiskem z této situace a jedinou možností, jak objevit autenticitu básníka, by bylo sestavit soubor celé jeho dostupné tvorby a pokusit se alespoň přibližně určit dobu vzniku jednotlivých básní.

Hlavním cílem této práce bylo zachytit některé výrazné proměny lyrického subjektu v básních Václava Hraběte. Básníková tvorba je značně heterogenní, lyrický subjekt se v Hrabětově poezii stylizuje do různých rolí, které mu pomáhají vyslovit jeho názory a myšlenky. Často se stylizuje do postav stojících na okraji společnosti, jakými jsou hospodští povaleči, blázni, šašci, cirkusovní kouzelníci, aj. Z této pozice pak pronáší kritiku společnosti, maloměšťáctví, ignorance a arogantnosti. Dále je v básních patrný motiv města, které je objevováno lyrickým mluvčím coby poutníkem. Hrabětovým milovaným městem byla Praha, v jeho verších se však proměňuje v město imaginární, neobyčejné, v město, kde se může stát téměř cokoliv. Básníková lyrika, zejména z období počátku jeho tvorby, bývá velice často i milostná. Lyrický subjekt tak prožívá určitá zklamání, bolest a smutek spojený s láskou. Některé básně jsou dokonce psány z pohledu ženy. Zejména v období vojenského pobytu se básník zabýval vojenskou tematikou, v té době také uveřejnil několik svých básní ve vojenských časopisech. Jedním z charakteristických rysů Hrabětovy tvorby jsou hudební motivy a hudebnost, což

se také promítá do postavení lyrického subjektu. Ten často vystupuje jako hudebník, stylizuje se do role „potrhleho zpěváka blues“. V posledních kapitolách jsme se blíže podívali na téma hudebnosti Hrabětových básní, zaměřili jsme se především na jejich hudební zpracování Vladimírem Mišíkem a skupinou Etc..., kteří proslavili Hraběte písní Variace na renesanční téma, a zmínili jsme také druhé hudební zpracování této básně písničkářem Vladimírem Veitem.

Hrabětovy verše jsou velice různorodé, básník užíval mnoha lyrických a lyricko-epických žánrů, někdy i žánry hudební. Mezi nejčastější však patří blues a sonety. Jeho verše jsou pozoruhodné i z hlediska rytmu, který se spolupodílí na výstavbě významové roviny, ale také z hlediska užitých jazykových prostředků.

Ačkoliv první kroky k vydání autorova díla v takové podobě, v jaké jej tvořil, byly učiněny vydáním souboru Blues pro bláznivou holku, Hrabětova pozůstalost stále vyžaduje mnoho pozornosti. Je potřeba především shromáždit veškerou autorovu tvorbu, určit přibližnou dobu vzniku jednotlivých básní a sestavit soubor, který by nabídl skutečný vývojový portrét básníka. Rozmanitost Hrabětovy poezie a její jedinečnost v rámci české poezie si takovou pozornost určitě zaslouhuje.

11. Literatura

Prameny

HRABĚ, Václav. Blues pro bláznivou holku. Ed. Jaromír Pelc – Miroslav Kovářík – Jan Miškovský. 1. vyd. Praha: Čs. spisovatel, 1990.

HRABĚ, Václav. Blues v modré a bílé. Ed. Jaromír Pelc. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1977.

HRABĚ, Václav. Blues: Blues pro bláznivou holku a jiné básně. V nakl. Labyrint 2. vyd. Praha: Labyrint, 1999.

HRABĚ, Václav. Černé nebe nad městem. Ed. Daniel Strož. 1. vyd. Mnichov: Poezie mimo domov, 1985.

HRABĚ, Václav. Stop-time. Ed. Miroslav Kovářík. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1969.

HRABĚ, Václav: Třicet a jedna noc aneb Zápisky z živého domu, Tvář, č.7, 1964

Odborná literatura

HLINKA, Jiří. Nevyjasněná úmrtí II., Václav Hrabě, Bohumil Hrabal, Vladimír Boudník. 1. vyd. Praha: World Circle Foundation, 1999

HOFFMANN, Bohuslav. Bluesový hrabě své generace. Iniciály 1991, č. 14–15, s. 22–25.

HOFFMANN, Bohuslav. Hledání místa Václava Hraběte v kulturním klimatu 60. let. In: Neznámí (autoři) – neznámé (texty). Sborník příspěvků z 3. literární laboratoře, konané v Hradci Králové 29.–30. ledna 1998. Ed. Jan Dvořák – Nella Mlsová. Hradec Králové: Gaudeamus, 1999, s. 345–356.

HOFFMANN, Bohuslav. Literatura. 4, Výbor textů, interpretace, literární teorie. 1. vyd. Praha: Scientia, 2000, 246 s.

HOFFMANN, Bohuslav. O zrodu básníka Václava Hraběte. Český jazyk a literatura, 60, 2010, s. 209–217.

HOFFMANN, Bohuslav. Václav Hrabě – český beatnik 60. let. In: Přednášky z XL. běhu LŠSS. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1997, s. 88–98.

HOFFMANN, Bohuslav. Václav Hrabě – mytický a autentický. Lidová demokracie, 46, 6. 3. 1990, s. 5.

HOFFMANN, Bohuslav. Vývojové souřadnice poezie Václava Hraběte. Problematika jejího ohlasu. Česká literatura, 42, 1994, č. 3, s. 255–275.

HOLÝ, Jiří. Česká literatura 4. Od roku 1945 do současnosti (2. polovina 20. století). Praha: Český spisovatel, 1996.

JANKOVIČ, Milan – KUBÍNOVÁ, Marie – LANGEROVÁ, Marie – ČERVENKA, Miroslav. Pohledy zblízka: zvuk, význam, obraz: poetika literárního díla 20. století. 1. vyd. Praha: Torst, 2002.

JANOŠEK, Pavel – ČORNEJ, Petr. Dějiny české literatury 1945-1989. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007-2008, 3. svazek - 1958 –1969

KOVÁŘÍK, Miroslav. Václav Hrabě (Mácha v texaskách). Mladý svět, 1968, č. 34, s. 21.

KOŽMÍN, Zdeněk. Interpretace básní. 2. přeprac. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1997.

KŘIVÁNEK, Vladimír. Český dekameron: sto knih 1969 – 1992. 1. vyd. Praha: Scientia, 1994.

KŘIVÁNEK, Vladimír. Písňová inspirace v poezii šedesátých let. In: Křivánek, Vladimír: Kolik příležitostí má báseň. Kapitoly z české poválečné poezie 1945/2000. 1. vyd. Brno: Host, 2007, str. 164 –183.

KUČERA, Štěpán. Blues na památku Václava H. Nadgenerační básník Václav Hrabě. Host, 23, 2007, č. 5.

LUKEŠ, Jan. Prozaická skutečnost. Praha: Mladá fronta, 1982.

MATYS, Rudolf. Za Václavem Hrabětem. Tvář, 2, 1965, č. 4, s. 39.

PELC, Jaromír. Nový obsah. Praha: Mladá fronta, 1977.

PETERKA, Josef. Úplně zbytečná legenda. Literární měsíčník, 7, 1978, č. 3, s. 112–114.

RAMBOUSEK, Jiří. Václav Hrabě. In: Jiří Rambousek: Nesoustavná rukověť české literatury. 1. vyd. Praha: Torst, 2003.

RAUVOLF, Josef. Beat po česku. Host, 23, 2007, č. 5.

SKARLANT, Petr. Věk slasti. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1977.

Slovník literární teorie. Red. Vlašín, Štěpán. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 214-215.

SOLDÁN, Ladislav – HOFFMANN, Bohuslav – SIEGLOVÁ, Naděžda. Přehledné dějiny literatury III. 1. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, a. s., 1997.

ZÍTKOVÁ, Irena. Jam-session s Františkem Gellnerem. Orientace, 5, 1970, č. 2, s. 78–83.

ŽÁK, Jiří. 12 taktů pro Václava Hraběte. 1. vyd. Praha: Nakladatelství XYZ.

12. Přílohy

V následující příloze je uveden básníkův přehledný životopis⁴⁸ zahrnující také přibližná data vzniku některých jeho básní a případně i informace o jejich publikování. Dataci dalších básní bohužel zatím nebylo možné určit, její alespoň přibližný odhad by však mohl v budoucnu pomoci sestavit básníkův celistvý vývojový portrét.

⁴⁸ Zdroj: HRABĚ, Václav. Blues pro bláznivou holku. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1990, 257 s.

12. 1 Přehled života a tvorby Václava Hraběte

- 13. června 1940** narozen v Příbrami, vyrůstá v Lochovicích na Berounsku
- do roku 1957** střední škola v Hořovicích, první literární pokusy, hra na klarinet a saxofon, se spolužáky a kamarády zakládá dixielandovou kapelu
- 1957** maturita a přijímací zkoušky na Vysokou školu pedagogickou
- 1957 – 1961** studia v Praze, obor český jazyk – dějepis, příležitostně hraje v pražských klubech Reduta a Olympik
- 1960** I. ročníková práce *Kompoziční rozvedení ideje a tématu v Lyrice lásky a života Antonína Sovy*
- 1961** ukončení studia na Vysoké škole pedagogické (bez státních závěrečných zkoušek), doložena existence několika básní (např. Infekce, Ospalé něžnosti)
- 1961 – 1963** vojenská služba, z této doby nejstarší objevená datace – báseň Ukolébavka
- 1962 únor** svatba s Olgou, ve vojenských časopisech publikuje první básně Kroky v noci (Zápisník 62/14) a Vzpomněl jsem si na tvé ruce (Československý voják 62/18), v této době pravděpodobně vznikla hra Královna Margot (jediný rukopis ztracen režisérem Waldemarem Sentem)
- srpen** narození syna Jana
- prosinec** vznik povídky Horečka
- 1963** publikovány básně Sny (Obrana lidu 63/18), Vojenská nemocnice (Čs. voják 63/10), Dnes je to rok (Čs. voják 63/18)
- červen** II. ročníková práce *Lyrický hrdina v poezii Jiřího Šotoly*
- září** pomocný dělník u PSO Praha
- říjen – listopad** Stavby silnic a železnic
- 1964 listopad – leden** knihovník v Městské knihovně v Praze

březen rozvod, začíná spolupráci s časopisem *Tvář*

květen – červenec vychovatel v internátě učňovské mládeže n. p.

Průmstav Praha

srpen – říjen zaměstnán ve *Viole* jako osvětlovač, člen umělecké rady i účinkující, reportáž *Třicet a jedna noc aneb Zápisky z živého domu* obsahující báseň *Voda načichlá nikotinem...* (*Tvář* 64/7)

říjen zaměstnán jako zastupující učitel na ZDŠ v Praze 5, publikuje reportáž *Cestou necestou* a báseň *Chvilé* (*Tvář* 64/9 a 10)

prosinec v *Repertoáru malé scény* (64/12) otiskuje báseň *Jam session* s Františkem Gellnerem

1965 únor spoluautor rozhovoru s Allenem Ginsbergem a reportáže z jeho vystoupení ve *Viole*, otištěno v časopise *Divoké víno*

5. března 1965 Václav Hrabě umírá nešťastnou náhodou na otravu kysličníkem uhelnatým ve svém bytě